

גמרא סדורה

מסכת

ברכות

פרק - תפילת השחר

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות
עם רש"י

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetd@neto.net.il
 עתניאל ד.ג. הר חברון 90407

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
 כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

אלול תש"ע

תמוז תשע"א (מהדורה שניה)

הקדמה

התלמוד משול לים - "ים התלמוד".

בהבנה ראשונית, דימוי זה בא ללמדנו על היקפו ועומקו. כל עולם ההלכה והמחשבה בנויים על התלמוד. בהבנה נוספת אפשר לומר שהדימוי לים הוא גם בשל מראהו החיצוני¹. דף הגמרא מורכב מטקסט רציף, שאינו מפוסק ואינו מחולק לפסקאות. במבט שלחי הוא נראה כפי שהים נראה מרחוק - מרחב אחד ומונוטוני, אך המתקרב אל הים, רואה שהים רועש וגועש. כך למעשה גם תלמודנו. קושיות ותרוצים, דחיות והוכחות, שאלות ותשובות, אמוראים הנלחמים במלחמתה של תורה, תקופות שונות ובתי מדרש שונים - שונים במיקומם הגאוגרפי ושונים בראייתם ובמחשבתם - אך כולם נמצאים - יחד, באותו מרחב תלמודי, באותו ים התלמוד. באותה "תורה שבעל פה".

"גמרא סדורה" מנסה להראות ללומד את הגלים, ולגרותו להיכנס לתוך "ים התלמוד", וליצור גלים חדשים - לתורות והחידושים המתחדשים, ללמדנות ולהפנמה של הנשמה הגדולה של נשמת האומה הגלומה בתוך ים התלמוד, שאלפי שנים עם ישראל לומד אותה ומוסר את נפשו עליה, עד שאף הגוי מבין וקורא ליהודי - "היהודי התלמודי".

ב"גמרא סדורה" חילקנו את הגמרא לסוגיות, כל סוגיה חילקנו לפסקאות, הוספנו ניקוד ופיסוק, דברים המאפשרים ללומד לעקוב אחרי מהלך הדין, ולראות בראיה טובה יותר וכוללת יותר את התמונה השלימה של בית המדרש ומבנה של הסוגיה, ולא לטבוע בים הפרטים.

הגמרא היא המרכיב היסודי של התורה שבעל פה, כשמה כן היא, עיקר הלימוד הוא בעל פה, בחברותא, בבית המדרש. הגמרא הכתובה היא רק הכלי הגופני המחזיק את הנשמה, היצירה המחברת את תורת ה' עם חכמי תורה שבעל פה ממשה רבינו עד ימינו אנו.

¹ רעיון זה הובא על ידי הרב מיכאל וימורה בהקדמתו לגמרא ערוכה על פרק המפקיד, תשנ"ט. כל הזכויות שמורות - גמרא סדורה - עמותת וכל בניין vechol.banayich@gmail.com - דניאל ברק ווינט 0526074122

גמרא סדורה

"ריש לקיש אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל - בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, שנאמר: "והוא לא פנים קלקל" (קהלת י,י). מאי תקנתיה? - ירבה בישיבה, שנאמר: "וחילים יגבר, ויתרון הכשיר חכמה" - כל שכן אם משנתו סדורה לו מעיקרא. כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתניתיה ארבעין זמנין כנגד ארבעים יום שניתנה תורה, ועייל לקמיה דרבי יוחנן, רב אדא בר אהבה מסדר מתניתיה עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים. ועייל לקמיה דרבא." (תענית ז ע"ב)

כותב רבי עקיבא איגר:

"... והנני רואה שבני הגאון נרו יאיר כבר קרוב להתחיל בדפוס, אבקשך בני ידידי לפקוח עין על זה שיהיה נדפס על נייר יפה דיו שחורה ואותיות נאותות, **כי לדעתי הנפש מתפעלת והדעת מתרווחת והכוונה מתעוררת, מתוך הלימוד בספר נאה ומהודר** (וההיפוך בהפכו, אם הכתב מטושטש והוא כמעט כדרך מה שאמרו ז"ל, כל הקורא בלא נעימה וכו'... ונתתי להם וכו' ומשפטים לא יחיו בהם). כי אלו מעירים ומשמחים הנפש והכוונה נכונה עם השמחה אל הדיבור הן כמו נשמה וחיות אל הגוף." (רבי עקיבא איגר דצוק"ל בהקדמה לשו"ת רעק"א)

מין הרב קוק זצ"ל כותב אגרת בדיוק בנושא זה – על הוצאת מהדורה חדשה לתלמוד הבבלי²:

ב"ה כ"ז אייר תר"ץ

לכי החברה אמנות, ליד הדרת כבוד הגברת מרת שושנה פרסיץ.

הנני בזה מתכבד להציע לפני כבודם ענין נכבד שהוא מתאים לדעתי לשאיפותיהם הנעלות, בדבר תחיית ספרותינו, לכל מקצועותיה. זה שנים רבות אשר חיפוש דרך להקלת לימוד התלמוד מעסיקה את החלק החשוב של הדואגים בעד העתיד של חינוכנו בארץ ישראל, ובחול"ל.

הגורם היותר גדול להכבדת ההבנה של התלמוד הוא היותו מסור לנו כמו שהוא, בלא סימני הפסק ויתר הסימנים המטעימים ומקילים את ההבנה. הרבה חלמנו שיבא זמן וימנה החסרון הזה, ואור חדש יאיר על שמי התלמוד ויתרבו לומדיו ומכיריו בקרבנו, לאושר עמנו ורוחו העצמי הקשור בתגבורת המעיין החי, אשר ממנו הננו שואבים חיים ואורה נפשית.

והנה נהרתי מאד לראות איש אחד מיחידי הסגולה שבתופשי התורה הרבנים הצעירים, אדם גדול בתורה וביושר המדות והרגשות העדינות נצר מגזע היחש והמעלה של גאוני וקדישי ישראל הרב הגדול מו"ה שבת בורנשטיין נ"י שהוא במרץ גדול וחפץ נפשי עמוק נכנס בעבודת הקודש הזאת וסידר כבר מסות אשר היו לפני ומצאתים ישרים ומדויקים מאד, ועתה כלום הדבר חסר רק שתמצא אגודה בעלת יכולת ובעלת רצון להגשים את המחשבה הגדולה הזאת להוציאה אל הפועל, וחושבני שאגודתכם הנכבדה היא הראויה לכך. על כן הנני מציע לפני כבודם יחד את הרעיון ואת האישיות העובדת בו, ואני מקוה שחפץ ד' זה בידכם יצליח להתקשר בקשר עם עבודה והכשרה עם העובד הנאמן והעדין הזה ויצא על ידכם מפעל מזהיר אשר יתרום את חותמו על תקופת החיים של דורנו במובן הרוחני בהבלטה רשומה לטובה ולברכת דורות.

ברגשי כבוד כבירים ובברכה נאמנה מאד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

(אוצרות הראי"ה ח"ב מכתבים עמוד 1069)

מתוך עקרונות אלו, ועל פי דברי רבותינו, מוגשת כאן מהדורת "גמרא סדורה".

מהדורה זו מתייחדת בכמה דברים:

1. המהדורה מנוקדת ומפוסקת.

² מין הרב קוק זצ"ל בהסכמה לגמרא של הרב שבת בורנשטיין כתב: "חביבה עלי מאוד הפעולה הרצויה, אשר התחיל האיש כלבבי, הרב הגדול מו"ה שבת בורנשטיין שליט"א, כאשר כבר הראה חזונו לרבים בהחלק של מסכת ברכות, שהדפיס עם הסימנים בצירוף הערותיו היקרות. **ומאד שמח לבי בהודע לי כי כעת נתכוננה חברה לשם אותה המטרה הקדושה של הוצאת ספרי תורה שבע"פ מנוקדים ומסומנים**, ע"פ השיטה של יו"ר החברה הרב הג' המחבר מוהר"ש הנ"ל בשם "טעם ודעת". הנני בה מאשר את הרעיון הגדול הזה, ומבקש מכל מכירי ויודעי שמי לעזור להגשמתו בחיים ובפועל, וישוטטו רבים במרחבי תורתנו הקדושה, חיי עולם אשר נטע ד' בתוכנו, זו תורה-שבע"פ, שעליה כרת הקב"ה ברית עם ישראל וכל המשתתפים במצוה רבה זו יתברכו ממקור הברכות! כנה"י ונפש מברכם מקודש".

כל הזכויות שמורות - גמרא סדורה - עמותת וכל בניין vechol.banavich@gmail.com - דניאל ברק 0526074122

2. הגמרא מחולקת לסוגיות, כל סוגיה מחולקת לפסקאות, וכל פסקה מחולקת ל"שורות בעלות משמעות".
3. שמות התנאים והאמוראים מודגשים.
4. ציטוטים מהתנ"ך מודגשים במרכאות, בגופן "אשכנזי".
5. ציטוטים של משניות וברייתות במרכאות, בגופן "פילוסוף".
6. הגמרא עצמה כתובה בגופן ליבורנה.
7. כל סוגיה מתחילה בעמוד חדש.
8. הגמרא נמצאת גם בקובץ "וורד" [ניתן לקבלה אצל העורך] –
ניתן לשינויים כרצון הלומד, להוספת חידושים, הערות, הזחות, הדגשה והכנת דפי מקורות.

עצם הקריאה כך בגמרא, מהווה בסיס משמעותי ללימוד בקיאותי או עיוני. הסוגיה מתוחמת, הפסוקים, משניות וברייתות שנידונים בה מופיעים בגופן מיוחד, ומפנים את תשומת הלב למוקדי הסוגיא, שמות התנאים והאמוראים מודגשים כך שניתנת תשומת לב גם לבעל המימרא ולא רק למימרא עצמה, והחלוקה לשורות מבהירה ומאירת עיניים. ניתן לעשות שימוש נוסף בסוגיות, כגון להפוך את דף הסוגיה לדף עבודה, ועוד שימושים רבים.

לא באנו להכריע בדיוק הנוסח הפיסוק והניקוד על פי כללים חיצוניים – שיקולינו הוא הלומד וקלות ההבנה הנכונה.

נוסח הגמרא הנבחר: על אף ששקלנו, דנו וחשבנו, לא עשינו די כדי להוציא דבר מתוקן, וכמעט על כל תיקון גרסה יש כתבי יד ודפוסים רבים, וכמובן גם גירסת "הראשונים" – השארנו זאת לדקדוקי סופרים' ולעיון בכתבי היד, מהדורת שוטנשטיין כבר העירו רבות על הנוסח, ושאר ספרי רבותינו, והחוקרים. צעדנו בעיקר בעקבות גרסת הדפוס המקובל עם שינויים קלים כשחשבנו שזה יהיה לתועלת הלומד.

"וכל בנייך לימודי ה'" – לכל אחד מבניו של הקב"ה יש חלק ומקום בלימודי ה', גם בלימוד הגמרא. אשרי עם ישראל, שבישועת ה' על עמו חזר לארץ ישראל, בהתקיימות דברי הנביאים. זכה דורנו שהתרבו ספסלי בית המדרש ודור שלם זוכה מה שלא זכו קודמיו, לשבת באוהלה של תורה, וללמוד שעות רבות ביום את דבר ה'.

בפתח המהדורה נתפלל את תפילת רבי נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש: "יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם".

כבר בזמן המצאת הדפוס ושינוי כתיבת התלמוד הבבלי מכתב"י לדפוס היו שצווחו על השינוי והחידוש. מהדורת הבבלי הראשונה בדפוס, על אף שהועמדה על ידי דניאל בומברג הנוצרי, ולאחריו על ידי יושטיניאן, התקבלה בבתי המדרשות, וגם מהדורת וילנא של האלמנה והאחים ראם הלכו בעקבותיה. כיום, כשאנו נמצאים בדור של חידושים טכנולוגיים, זכינו ביכולת להשתמש בכלים אלו ולהקל על הלומד. לאחר שהראתי את עבודתי בעימוד דף הגמרא והסוגיה בפני רבנים וקבלתי את הסכמתם להמשיך בעבודתי ואף עודדוני מאוד, וכמו כן פרסמתי באתרי האינטרנט את הדפים וקבלתי תגובות, הערות, הארות ומכתבי תודה, ברצוני להציע את הגמרא סדורה' כעזר ללומד, לציבור הרבנים והתלמידים.

אודה מאוד לכל אלו שיראו את הגמרא סדורה' וישתאו, שידונוני בעין טובה ולכף זכות, ושישלחו לי את הערותיהם, ובעז"ה אתייחס לכל הארה והערה. ידעו כולם שדנתי עם גדולי הרבנים והמחנכים בענין זה, בשלושת המישורים: **האמיתי, החינוכי והדידקטי**, והשקעתי בזה זמן רב ומחשבה מעמיקה.

ויהי רצון ש"לא אכשל בדבר הלכה".

מותר ומצווה להעתיק או לצלם שלא למטרות מסחריות.

המעוניין בגמרא בקובץ וורד, או קובץ של דפי עבודה - יכול לפנות אלי.

אנו ממליצים ללמד את התלמידים להכין גמרא במהדורה אישית של התלמיד³. תפילתנו היא שאכן מהדורה זו של הגמרא תסייע לכולנו בעבודת הקודש – "ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה".

אנו מאמינים שללומד תהיה יותר מוטיבציה **לעמול** בהבנת הסוגיה, איכות הלימוד תעלה, וישאיר חותם ורושם חזק בנפש.

עבודת הלימוד וההבנה היא עמל תורה שאין לו סוף; אם טעינו בהבנת הגמרא, בחלוקה לסוגיות ולפסקאות, בניקוד, בפיסוק – אנא כתבו לנו ותעמידונו על טעויותינו.

לשאלות וברורים, ניתן לפנות אלי: דוא"ל: vinetd@neto.net.il נייד: 0526071122

נשמח לקבל תרומות [פטורות ממס לפי סעיף 46] עבור המשך הכנת מסכתות נוספות והדפסתן. [מסכתות: מכות, קידושין, בב"ק פרק המניח, ב"ב, סנהדרין, - כבר נעשו אך לא הודפסו. מסכת סוכה, תענית ופרק תפילת השחר כבר הודפסו].

אסיים בתפילה והודאה לאל חי. הודאה אין קץ על כל החסד שעושה עמי. בתפילה שאזכה ללמוד ולהאזיב תורה ולהאירה בעם ישראל ולקדש שם שמים ברבים, לי ולזרעי ולתלמידי עד עולם.

לכל תלמידי החכמים השותפים במהדורה זו, ורבים המה.

לאתר 'גמראנט' ומכון ממרא - על נוסח הגמרא.

לאתר פורטל דף היומי – על נוסח הרש"י.

לר' יעקב פארן על עיצוב העטיפה.

לר' יעקב ולר' שניאור על הלוחות, הדפסה וכריכה – דפוס "חיש" רמלה.

לעמותת "וכל בנייד לימודי ה"י"

דניאל ברק ווינט
עתניאל – הר חברון

©
כל הזכויות שמורות
לדניאל ברק ווינט
ולעמותת "וכל בנייד לימודי ה"י"

"בכל דור מתגלה דרך חדש על פי התורה,
וזה שאמר מורשה קהלת יעקב, שהוא ירושה המתגלה בכל דור ודור ובכל שנה ושנה,
וחז"ל דרשו אל תקרי מורשה אלא מאורסה,
פירוש שיש דרכים חדשים בתורה, שעדיין לא יצאו מכח אל הפועל,
עד שיבוא הזמן והדור אשר ביגיעתם בתורה יתגלו הדרכים הנ"ל,
וזהו בחינת ארוסה ולא נשואה".

("שפת אמת" – סוכות תרמ"ז)

³ לימוד בדרך זו כבר נוסה משנת תשנ"ה בהצלחה רבה. [בישיבות תיכוניות, חטיבות ביניים, בתי ספר יסודיים]
כל הזכויות שמורות – גמרא סדורה – עמותת וכל בנייד vechol.banayich@gmail.com – דניאל ברק ווינט 0526071122

לע"נ זקנינו:

אהרן בן צבי ז"ל
 וזוגתו מרים בת בנימין הלוי ז"ל
ווינט

*****

החבר משה בן החבר פנחס ז"ל
 וזוגתו פרידה פרומה בת אנשיל ז"ל
הלברשטט

*****

משה בן יוסף יהודה ז"ל
 וזוגתו מְעֵנָה בת יוסף ז"ל
רכמוט
 שנספו בשואה בטרנסניסטריא שבאוקראינה

*****

דוד בן מנחם ישראל ז"ל
 וזוגתו שרה בת יעקב ז"ל
גלזין

לע"נ

מו"ר הרב עמירם בן פסח עולמי זצוק"ל הי"ד

נרצח בידי בני עוולה בזמן עשיית חסד

כד כסלו התשנ"ה

"הגמרא"

הַשִּׁיר שֶׁנִּשְׂאָתִי מִתּוֹךְ הַגְּמָרָא

לֹא שִׁירִי הָיָה זֶה

זֶה שִׁיר עֲתִיק בְּעִבּוֹתוֹת זְמַן

שֶׁלֹּא יָכוֹל לְדוֹם

הוּא שִׁירָם שֶׁל כָּל הַנְּדֻהָמִים

אֶל מוֹל יִקוּם נוֹשְׂאִים עֵינָיוֹם

וְשָׂרִים בְּרָכִי נִפְשִׁי

בְּרָכִי מִדֶּף גְּמָרָא מְכוֹכְבִי שָׁמַיִם

[משירי הרב עמי]

"תלמידי בית המדרש התאהבו בתורתו

התאהבו בתורתו כי הרב עמי אהב את התורה.

התורה הייתה אהובה והוא היה מאוהב בה"

[מתוך דברי הרב רא"ם הכהן בהספדו על הרב עמי בשעת הלוויה]

מרכז ישיבות בני עקיבא בישראל ע"ר

הרב חיים דרוקמן
יושב ראש

בעז"ה, י"ז סיון תש"ע

לכבוד

הרב דניאל ווינט

הרבה שלום וברכת דין

שמחתי לראות את מסכת סוכה ממפלגך הגדול "גמרא סדורה" כשהיא מנוקדת, מפוסקת ומחולקת לסוגיות ולפסקאות.

כבר כתב על כך מרן הרב קוק זצ"ל:

הגורם היותר גדול להכבדת החבנה של התלמוד הוא היותו מסור לנו כמו שחוא בלא סימני הפסק ויתר הסימנים המטעימים ומקילים את החבנה. הרבה חלמנו שיבא זמן וימנח החסרון הזה, ואור הדש יאיר על שמי התלמוד ויתרבו לומדיו ומכיריו בקרבנו, לאושר עמנו ורוחו העצמי הקשור בתגבורת המעיין החי אשר ממנו חננו שואבים חיים ואורה נפשית

והנה באת אתה ומגשים את חזונו של מרן הרב קוק זצ"ל במהדורה זאת של "גמרא סדורה".

אין ספק שמהדורה זאת בכוחה לא רק לקרב את בנינו ללימוד תורה, אלא להביא אותם ללימוד תורה באהבה ובשמחה.

*

פעמיים ביום אנחנו מזכירים שהקב"ה אוהב אותנו, בבוקר ובערב, בברכה שלפני קריאת שמע.

בבוקר אנחנו אומרים: "הבוחר בעמו ישראל באהבה", ובערב אנחנו אומרים: "אוהב עמו ישראל".

במה באה לידי ביטוי האהבה הגדולה של הקב"ה אלינו?

מסבירים אנחנו: "תורה ומצוות, חוקים ומשפטים אותנו לימדת". בזה מתבטאת אהבת הנצח של הקב"ה אלינו.

מושב בית מאיר, ד"ג הרי ירושלים 90865. טל: 02-5331661, פקס: 02-5331682, Email: yba@yba.org.il, www.yba.org.il

הסכמה זו הודפסה על מסכת סוכה, וקבלתי רשות ממו"ר הרב דרוקמן להדפיסה גם כאן.

ישיבות
כפר הרא"ה כפר הרא"ה
נתיב מאיר ירושלים
נחל יצחק נחלים
תקוות יעקב שדה יעקב
רעננה רעננה
אור עציון מרכז שפירא
פרחי אהרון חיפה
נתניה נתניה
בית יהודה כפר מימון
בית שמואל חדרה
אוהל שלמה באר שבע
נווה הרצוג אשדוד
אדר"ת בת"ם
בני ברק בני ברק
בר יוחאי מירון
תו"ם חרב לאת
גבעת שמואל גבעת שמואל
נתיבות חיים פסגת זאב
מודיעין מודיעין
סוסיא סוסיא
אפקי ארץ אפקים
גר תמיד חשמונאים
נתיבות נתיבות
ימין הרצוג אילת
בית שאן בית שאן
מטה בנימין בית אל
בית אברהם אשדוד
חולון חולון
יבנה חיפה

ישיבות הסדר
הכותל ירושלים
הגולן חיפין
מעלות יעקב מעלות
נווה דקלים אשדוד
אור עציון מרכז שפירא
שדמות נריה שדמות מחולה
עכו עכו
מכינה קדם צבאית קרית מלאכי
חולון חולון

אולפנות
כפר פינס כפר פינס
אמנה כפר סבא
צפירה צפירה
סגולה קרית מוצקין
מירון מירון
נאות אברהם ערד
אבן שמואל אבן שמואל
רעות פתח תקוה
תל אביב תל אביב
מבשרת ברוך חדרה
תהילת ישראל אילת
איילת השחר אופקים
פסגת זאב ירושלים
מודיעין מודיעין
נריה נריה
נתיבות נתיבות
אוהל שלמה באר שבע
ישרון פתח תקוה
נווה רחמה ירושלים

חינוך גבוה לבנות
מכללת אורות ישראל אלקנה
אורות עציון גבעת וושינגטון

מרכז ישיבות בני עקיבא בישראל ע"ר

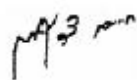
מתוך כך המסקנה שלנו: "על כן בשכבנו ובקומנו נשיח בחקיק, ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמצוותיך לעולם ועד".

לימוד תורה צריך להיות באהבה ובשמחה, והדבר ניתן מתוך הכרה "כי הם חיינו ואורך ימינו" במובן האמיתי, ועל כן "ובהם נהגה יום ולילה".

*

אני ממליץ בזה מאוד לישיבות שהתלמידים ישתמשו במהדורה זאת של מסכת סוכה, דבר שיקל עליהם להתמודד עם דף הגמרא, ויקרב אותם לאהבת תורה ומתוך כך להגדלת התורה והאדרתה.

בברכת התורה והארץ,

חיים דרוקמן

ישיבות

כפר הרא"ה כפר הרא"ה

נתיב מאיר ירושלים

נחל יצחק נחלים

תקנות יעקב שדה יעקב

רעננה רעננה

אור עציון מרכז שפירא

פרחי אהרון חיפה

נתניה נתניה

בית יהודה כפר מימון

בית שמואל חדרה

אוהל שלמה באר שבע

נווה הרצוג אשדוד

אדרית בת"ם

בני ברק בני ברק

בר יוחאי מירון

תו"ם חרב לאת

גבעת שמואל גבעת שמואל

נתיבות חיים פסגת זאב

מודיעין מודיעין

סוסיא סוסיא

אפיקי ארץ אופקים

נר תמיד תשמונאים

נתיבות נתיבות

ימין הרצוג אילת

בית שאן בית שאן

מטה בנימין בית אל

בית אברהם אשדוד

חולון חולון

יבנה חיפה

ישיבות הסדר

הכותל ירושלים

הגולן חיספין

מעלות יעקב מעלות

נווה דקלים אשדוד

אור עציון מרכז שפירא

שדמות נריה שדמות מחולה

עכו עכו

מכינה קדם צבאית קרית מלאכי

חולון חולון

אולפנות

כפר פינס כפר פינס

אמנה כפר סבא

צפירה צפירה

סגולה קרית מוצקין

מירון מירון

נאות אברהם ערד

אבן שמואל אבן שמואל

רעות פתח תקוה

תל אביב תל אביב

מבשרת ברוך חדרה

תהילת ישראל אילת

איילת השחר אופקים

פסגת זאב ירושלים

מודיעין מודיעין

נריה נריה

נתיבות נתיבות

אוהל שלמה באר שבע

ישורון פתח תקוה

נווה רוחמה ירושלים

חינוך גבוה לבנות

מכללת אורות ישראל אלקנה

אורות עציון גבעת וושינגטון

מכתב מהרב דוד פוקס שליט"א

ראש בית המדרש "לפניהם"

לשעבר: ר"מ בכולל "מרץ" מבשרת ירושלים, ור"מ בישיבה התיכונית "נתיב מאיר" ירושלים.

בס"ד ח"י סיון תש"ע

נושא: גמרא סדורה - הרב דניאל ווינט

זכות גדולה להמליץ לפניכם אודות מפעל 'גמרא סדורה', שיתרום לקירוב הנוער שלנו ללימוד גמרא ולהתענג בו. הקשיים ידועים, הניסיונות לפותרם רבים; אך המציאות לא השתפרה בהרבה. יש להודות לה' ולמתגייסים לעבודה הקדושה, בס"ד נתקדם לקראת דרכים שונות ולשינויים מהותיים. אין לצפות לפתרון אחד או לשיטה אחת שתתקבל על כולם ותביא ישועה, הרבה דרכים למקום. עלינו להשקיע במסלולים מקבילים, מה שטוב לזה לא יועיל תמיד לאחר; הצד השווה יביא לשינוי בע"ה.

'גמרא סדורה' שפיתח הרב דניאל ווינט התחילה לעזור ותעזור עוד הרבה בעתיד. הישיבות המעטות שהתנסו בה כבר מודיעים על תרומתה, וכל מעיין בתוצר מתרשם לטובה. ההתייחסות כאן היא למקור, לספר המונח לפני התלמיד. הפעילות ברמות חכמה, בינה ודעת תתאפשר ביתר קלות אם נסלק קודם חלק מהמוקשים בדרך. ומהבעיות הקשות בתחילת הדרך היא הקריאה מטקסט לא מובן לתלמיד המצוי. עוד לפני שמטפלים בלשון הארמית שהיא זרה, אין התלמיד מוצא את ידיו ורגליו בלי פיסוק. איפה מתחיל משפט ואיפה נגמר? הוא מורכב מתת נושאים ואזכורים כבדרך אגב? אלה, ועוד הרבה, מייאשים את הלומד לפני שמתחיל.

דף מצוי בתלמוד בבלי אינו קשה כל כך. כמעט כל דברי התנאים והאמוראים הם בעברית, פסוקי המקרא כל שכן. כמה מילות קישור דגמרא לא יהוו בעיה, אילו כל השאר היה קריא. וראה זה פלא. ההדפסה של 'גמרא סדורה' בצבע אחר לפסוק ומקור תנאיי, עם פונטים שונים ופיסוק בסיסי משנה את הכל. הצעיר מרגיש שהוא יכול. כעת הוא משוחרר להתמודד עם סברא טובה, ערך רעיוני רלבנטי לחייו, הוא מסוגל גם להקשות קושיא טובה. הוא מוצא חברותא עם רבינא ורב אשי ומרגיש מקושר עם לומדי תורה של הדורות לפניו. כל תוספת והדרכה של הר"מ מתקבל אז ברצון כאתגר, ולא כמשא חלילה.

ראוי ביותר, לדעתי, לעזור להפיץ 'גמרא סדורה' בכל הישיבות, בכל הרמות. תוך זמן קצר יחסי, נראה בע"ה קידום ועלייה בשטח. נתפנה אז להשקיע כוחות וזמן לשאלות הערכיות החשובות להגדיל תורה ולהאדירה.

לכבוד התורה ולקרבה ללב,

דוד פוקס

הסכמה זו הודפסה על מסכת סוכה וקבלתי רשות ממו"ר הרב פוקס להדפיסה גם כאן.

סדנת אנ"ש • SADNAT ENOSH

מכון תורני להדרכה רוחנית THE TORAH CENTER FOR SPIRITUAL GUIDANCE

לתמיד - החגים הכבד דווינט לטוב
 הספוק המוגדק שמסופק התמיד להצניק לבדו.
 הוא וכלת התמיד לזכור אפי שיתפ כבו דברי משה צלמו.
 וכלת הדיוק מה עעלה גידק פירוש ופדנבר הלימד א
 אמת ממעברתו השם ולא בקלה מכאן.
 יהי כזון שתקוע לדעת עם בכל יתר המסכנות,
 לפרוצות התמידים, א.כ.י.ר.
 בהרבת כחונן אלקים דעת,
 באהבה ובגבול
 הכבוד י.ח.א. פנימי
 מנהל המכון.

רח' אצ"ל 9, שכ' גבעת שפירא, ירושלים 97853 • טל' 5817094 • פקס: 5816812

9, Etzel St., Givath Shapira, 97853 Jerusalem • TEL: 5817094 • FAX: 5816812

www.sadnatenosh.org

הסכמה זו הודפסה על מסכת סוכה וקבלתי רשות מהרב לפשיץ להדפיסה גם כאן.

מסכת ברכות פרק ד' - תפלת השחר

1. כו, א

רס"י

תפלת השחר:

עד הערב. עד חשכה:

עד פלג המנחה. בגמרא מפרש

לה:

אין לה קבע. כל הלילה זמנה

ובגמרא מפרש מאי לשון אין

לה קבע:

גמ'

מצותה. של קריאת שמע:

לותיקין. המקדימין למצות

ומחזרים לעשות דבר בזמנו

ומצותו מקדימים לאחר הנץ

החמה להתפלל וכי תנן

במתני' למאחרים שלא יאחר

יותר מחצות שמשם ואילך

עבר הזמן:

משנה

תפלת השחר - עד חצות;

רבי יהודה אומר:

עד ארבע שעות.

תפלת המנחה - עד הערב;

רבי יהודה אומר:

עד פלג המנחה.

תפלת הערב - אין לה קבע.

ושל מוספים - כל היום;

(רבי יהודה אומר:

עד שבע שעות).

גמרא

ורמינהו:

"מצותה עם הנץ החמה כדי שישמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום!"

כי תגיא ההיא לותיקין.

דאמר רבי יוחנן:

ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה.

2. כו, א

רס"י

וכולי עלמא. שאר המתפללין
 המאחרין עד חצות יכולין
 לאחר ותו לא:
 במנחה. היינו אחר חצות:

וכולי עלמא "עד חצות" -
 ותו לא?!

והאמר רב מורי בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן:
 טעה ולא התפלל ערבית - מתפלל בשחרית שתים,
 שחרית - מתפלל במנחה שתים!

כולי יומא מצלי ואזיל,
 "עד חצות" - יהבי ליה 'שכר תפלה בזמנה',
 מכאן ואילך, 'שכר תפלה' - יהבי ליה,
 'שכר תפלה בזמנה' - לא יהבי ליה.

רש"י

אם תימצא לומר. כלומר אם תשיבני בשאלתי ממה שאמרנו טעה ולא התפלל ערבית וכו':
וכיון דעבר יומו בטל קרבנו. ואינו מקריבו ביום אחר אם זמנו קבוע כגון מוספים של כל יום ויום:

3. כו, א

איבעיא להו: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שתים?

אם תמצא לומר: "טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים", משום דחד יומא הוא, דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" (בראשית א-ה). אבל הכא תפלה במקום קרבן היא, וכיון דעבר יומו - בטל קרבנו. או דילמא: כיון דצלותא רחמי היא, כל אימת דבעי מצלי ואזיל?

תא שמע: דאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: טעה ולא התפלל מנחה - מתפלל ערבית שתים, ואין בזה משום דעבר יומו בטל קרבנו.

מיתבי:

"מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות" (קהלת א-טו).
"מעוות לא יוכל לתקן" - זה שבטל קריאת שמע של ערבית, וקריאת שמע של שחרית, או תפלה של ערבית, או תפלה של שחרית.

"וחסרון לא יוכל להמנות" - זה שנמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם!

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: ה'כא במאי עסקינן? שבטל במזיד.

אמר רב אשי: דיקא נמי דקתני: "בטל" ולא קתני 'טעה', שמע מינה.

4. כו, ב

רס"ז

מבדיל בראשונה. פעם ראשונה מתפלל בשביל תפלה של עכשיו לפיכך אומר בה הבדלה בחונן הדעת והשניה היא בשביל תשלומי תפלת שבת אינו מבדיל בה: **שניה עלתה לו.** בשביל תפלת מ"ש וראשונה לא עלתה לו שאינה כלום שאין לו להקדים תפלה שעבר זמנה לתפלה שזמנה עכשיו והשניה נמי לא עלתה לו לשל שבת הואיל והבדיל בה גילה דעתו שאינה של שבת והיא תחשב לשל ערבית:

כו, ב

תנו רבנן:

"טעה ולא התפלל מנחה בערב שבת - מתפלל בליל שבת שתיים, טעה ולא התפלל מנחה בשבת - מתפלל במוצאי שבת שתיים של חול; מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה, ואם הבדיל בשניה ולא הבדיל בראשונה - שניה עלתה לו, ראשונה לא עלתה לו."

למימרא - דכיון דלא אבדיל בקמייתא, כמאן דלא צלי דמי ומהדרין ליה - ורמינהו:

"טעה ולא הזכיר:

גבורות גשמים בתחיית המתים, ושאלה בברכת השנים - מחזירין אותו. הבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הנוס!"

קשיא.

5. כו, ב

רפ"י

אבות תקנום. כדקתני בבביתא לקמיה: **כנגד תמידים תקנום**. אנשי כנסת הגדולה: **רבי יהודה**. ס"ל שאין תמיד של שחר קרב אלא עד ארבע שעות: **אברים**. של עולות: **ופדרים**. של שאר קרבנות שנזרק דמן קודם שקיעת החמה קרבין כל הלילה וכנגדן תקנו תפלת ערבית: **מנחה גדולה**. אם בא להקדים תמיד של בין הערבים אינו יכול להקדימו קודם ששעות ומחצה דבין הערבים כתיב ביה מכי ינטו צללי ערב משהחמה נוטה למערב דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה דאמר מר חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם באמצע הרקיע (פסחים ד' טז). **מנחה קטנה**. זמן תמיד של בין הערבים בכל יום מתשע שעות ומחצה ולמעלה כדתנן בתמיד נשחט (ד' נח). נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה והתם מפרש טעמא: **פלא מנחה אחרונה**. חלק את ב' שעות ומחצה הנותרים ביום ותמצא פלא אחרון של מנחה מ"א שעות חסר רביע ולמעלה:

אי תמר:

רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות אבות תקנום. **רבי יהושע בן לוי** אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום.

תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי.

תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: **"אברהם תקו תפלת שחרית, שנאמר: 'וישיבם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם' (בראשית יט-כו).**

ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: 'ויעמד פינחס ויפלל' (תהילים קו-ל).

יצחק תקו תפלת מנחה, שנאמר: 'ויצא יצחק לשיח בשדה לפנות ערב' (בראשית כד-סג).

ואין שיוחה אלא תפלה, שנאמר: 'תפלה לעני כי יעטר ולפני ה' ישפך שיהו' (תהילים קב-א).

יעקב תקו תפלת ערבית, שנאמר: 'ויפגע במקום וילן שם' (בראשית כח-יא).

ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר: 'ואתה אל תתפלל בעד העם הזה, ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי' (ירמיה ז-טז).

ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי:

"מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות? שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות.

ורבי יהודה אומר:

עד ארבע שעות,

שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות.

ומפני מה אמרו תפלת המנחה עד הערב?

שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב.

רבי יהודה אומר:

עד פלא המנחה,

שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלא המנחה.

ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע?

שהרי אברים ופדרים שלא נתעבדו מבערב קרבים והולכים כל הלילה.

ומפני מה אמרו של מוספין כל היום?

שהרי קרבן של מוספין קרב כל היום.

רבי יהודה אומר:

עד שבע שעות,

שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות.

ואיזו היא מנחה גדולה?

משש שעות ומחצה ולמעלה.

ואיזו היא מנחה קטנה?

מתשע שעות ומחצה ולמעלה."

איבעיא להו:

רבי יהודה, "פלא מנחה" קמא קאמר, או "פלא מנחה" אחרונה קאמר?

תא שמע:

דתניא:

"רבי יהודה אומר:

פלא המנחה אחרונה אמרו, והיא אחת עשרה שעות חסר רביע."

רש"י

דאי לא תימא הכי. דמודה רבי יוסי ברבי חנינא דרבנן אסמכינהו אקרבות: תפלת המוספין מאן תקנה. אלא עייכ רבנן אסמכינהו אקרבות וכי עיינו במוספין ולא מצאו תפלה כנגדה עמדו הם ותקנה:

נימא תיהוי תיובתיה דרבי יוסי ברבי חנינא!

אמר לך רבי יוסי ברבי חנינא:

לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום,

ואסמכינהו רבנן אקרבות,

דאי לא תימא הכי, תפלת מוסף לרבי יוסי ברבי חנינא מאן תקנה!?

אלא, תפלות אבות תקנום, ואסמכינהו רבנן אקרבות.

6. כו, ב - כז, א

כ"י

"רבי יהודה אומר: עד ארבע שעות."

עד ועד בכלל. לרבי יהודה הוא דקא בעי דאילו לרבנן עד ולא עד בכלל: **היינו רבנן.** דקס"ד רבי יהודה פלג אחרון של מנחה אחרונה קאמר: **מתפלל של מנחה וכו'.** רבנן לטעמייהו דאמרי תפלת המוספים כל היום כמו של מנחה הלכך תדיר קודם ור' יהודה לטעמיה דאמר מוספין עד שבע שעות ותו לא והויא לה מצוה עוברת ושל מנחה יש לה עוד שהות עד פלג המנחה:

איבעיא להו:

'עד - ועד בכלל' או דלמא 'עד - ולא עד בכלל'?

תא שמע:

"רבי יהודה אומר: עד פלג המנחה";

אי אמרת בשלמא **'עד** ולא עד בכלל' היינו דאיכא בין רבי יהודה לרבנן,

אלא אי אמרת **'עד** ועד בכלל' רבי יהודה היינו רבנן!

כז, א

אלא מאי: **'עד** ולא עד בכלל'?

אימא סיפא:

"ושל מוספין כל היום.

רבי יהודה אומר: עד שבע שעות"

ותניא:

"היו לפניו שתי תפלות, אחת של מוסף ואחת של מנחה,

מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף,

שזו תדירה וזו אינה תדירה.

רבי יהודה אומר:

מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה,

שזו עוברת וזו אינה עוברת" -

אי אמרת בשלמא: **'עד** ועד בכלל' היינו דמשפחת להו שתי תפלות בהדי הדדי,

אלא אי אמרת: **'עד** ולא עד בכלל' היכי משפחת להו שתי תפלות בהדי הדדי?

כיון דאתיא לה של מנחה אזלא לה של מוספין!

אלא מאי: **'עד** ועד בכלל'?

קשיא רישא - מאי איכא בין רבי יהודה לרבנן?

מי סברת דהאי **"פלג מנחה"** - פלג אחרונה קאמר?

פלג ראשונה קאמר!

והכי קאמר: אימת נפיק פלג ראשונה, ועייל פלג אחרונה?

מכי נפקי אחת עשרה שעות חסר רביע.

אמר רב נחמן:

אף אנו נמי תנינא:

"רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים:

שממאנין את הקטנה,

ושמשיאין את האשה על פי עד אחד,

ועל תרנגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש,

ועל יין בן ארבעים יום שנתנסף על גבי המזבח,

ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות."

שמע מינה: **'עד** ועד בכלל',

שמע מינה.

אמר רב פהנא:

הלכה כרבי יהודה,

הואיל ותנו בבחירתא כוותיה.

שתי תפלות בהדי הדדי. חצי האחרון של שעה שביעית הוא זמן לשתיהן דהא אמר מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה: **היכי משכחת לה.** הרי עבר זמן המוספים משעברה שעה ששית: **פלג ראשונה.** של מנחה אחרונה ועד בכלל ואף על גב דתנא יחב סימנא לפלג אחרונה דקתני איזו פלג מנחה מי"א שעות חסר רביע ה"ק כו': **אף אנו נמי תנינא.** לרבי יהודה עד ועד בכלל:

שממאנין את הקטנה. קטנה שהשיאתה אמה לאחר מיתת אביה דמדאורייתא אין קדושיה כלום שהרי קטנה אינה בת דעת ואת אמה לא זכתה תורה להיות לה כח לקדשה אלא לאב שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה (דברי' כב) ומיהו רבנן תקינו לה קדושיה להצריכה מיאון כדי שישאווה ולא תצא לזנות לפיכך אם מיאנה לאחר זמן ואמרה אי אפשי בו יוצאת ומותרת לכל אדם ואינה צריכה הימנו גט והעיד ר' יהודה בן בבא שפעמים שמצוה על בית דין ללמדה שתמאן בו כגון שני אחים נשואין שתי אחיות יתומות אחת גדולה וקדושיה קדושי תורה ואחת קטנה שאין קדושיה. אלא מדרבנן ומת בעלה של גדולה בלא בנים ונפלה לפני אחיו ליבום ונמצאת זקוקה לו מן התורה וזיקה זו אוסרת את אשתו עליו משום אחות זקוקה שהיא כאחות אשתו וא"ר אליעזר במסכת יבמות (דף קט.) מלמדן קטנה זו שתמאן בבעלה ותעקור קדושיה למפרע ותעשה כל בעילותיה כאלו הן של זנות כדי להתיר את בעלה ליבם ועל אחותה דתנן נושאין על האנוסה ועל המפונה (יבמות דף זז.) והעיד רבי יהודה בן בבא ביום שנשנית עדיות שהלכה כר"א:

ע"פ עד אחד. שאמר לה מת בעליך במדינת הים (יבמות דף קכב.):

שנסקל תרנגול. שניקר קדקדו של תינוק במקום שהמוח רופף וניקב את מוחו וסקלוהו כמשפט שור שנגח את האדם דכתיב (שמות כא) השור יסקל וגמרינן בג"ש שור שור משבת לעשות כל בהמה חיה ועוף כשור (בי"ק ד' נד: מכלל יין מגתו ובא לכלל יין גמור וקרינן ביה נסך שכו' (במדבר כח): **בארבע שעות.** ותו לא אלמא כרבי יהודה ס"ל וקאמר בארבע שעות אלמא לרבי יהודה עד ועד בכלל: **הלכה כרבי יהודה.** דמתני' דאין תמיד של שחר קרב לאחר ארבע שעות וה"ה לתפלה:

בבחירתא. עדיות קרי בחירתא שהלכה כאותן עדיות:

7. כז, א

רפ"י

כשהוא אומר כחוס היום הרי שש שעות אמור. כלומר מצינו במקום אחר ששינה הכתוב בלשונו ואמר והוא יושב פתח האוהל כחוס היום ולא אמר כחוס השמש אלא היום משמע כל המקומות חמין בין חמה בין צל הוא מדבר בשעה ששית:

הא מה אני מקיים וחס השמש. דמשמע השמש חס והצל צונן:

בארבע שעות. דאילו קודם ארבע שעות אף השמש צונן: מני. הא דמשמע דארבע לאו בקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו בבקר בבקר וחס השמש ונמס הנותר ומדמוקי ונמס בארבע שעות מכלל דלאו זמן לקיטה הוא ולאו בקר מיקרי: ארבע שעות נמי צפרא הוא. דהא אמרת עד ועד בכלל וגבי תמיד כתיב תעשה בבקר: לשני בקרים. שלא היו לוקטים אלא בשלש שעות ראשונות שהוא בקר ראשון:

"ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות".

מאן תנא להא דתנו רבנן⁴:

"**וְחַס הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסַ**" (שמות טז-כא) - **בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת.**

אִתָּה אֹמֵר בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת?

בְּשֵׁהוּא אֹמֵר: "**כַּחַס הַיּוֹם**" (בראשית יח-א) - הֲרִי שֵׁשׁ שָׁעוֹת אָמֹר,

הֲאֵ מָה אֲנִי מְקַיֵּים: "**וְחַס הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסַ**"?

בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת"

מני?

לא רבי יהודה, ולא רבנן!

אי רבי יהודה - עד ארבע שעות נמי צפרא הוא!

אי רבנן - עד חצות נמי צפרא הוא!

אי בעית אימא רבי יהודה,

אי בעית אימא רבנן.

אי בעית אימא רבנן:

אמר קרא: "**בבקר בבקר**" - חלקהו לשני בקרים.

ואי בעית אימא רבי יהודה:

האי "**בקר**" יתירא להקדים לו שעה אחת.

דכולא עלמא, מיהא: "**וְחַס הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסַ**" - **בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת.**

מאי משמע?

אמר רבי אחא בר יעקב:

אמר קרא: "**וְחַס הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסַ**",

איזו היא שעה שהשמש חס והצל צונן?

הוי אומר בארבע שעות.

⁴ ע"פ דפוסים ישנים ועוד.

רפ"י

התם אמר רב כהנא. גבי תפלת השחר: **של שבת בערב שבת**. שקבל עליו שבת מבעוד יום: **שמע מינה**. כרבי יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אזיל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית.

8. כז, א

"תפלת המנחה עד הערב" וכו'.

אמר ליה רב חסדא לרב יצחק: **התם אמר רב כהנא: הלכה פרבי יהודה, הואיל ותנן בבבבירתא פנותיה, הקא מאי?**

אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי.

אמר רב חסדא: **נחזי אנו, מדרב מצלי של שבת בערב שבת, מבעוד יום, שמע מינה: הלכה פרבי יהודה.**

אדרבה! **מדרב הונא ורבנו, לא הוו מצלו עד אורתא, שמע מינה: אין הלכה פרבי יהודה.**

השתא, **דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, דעבד כמר - עבד, ודעבד כמר - עבד.**

9. כז, א-ב

רפ"י

ולא פסקיה לצלותיה. כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל לעבור לפניו ולישב במקומו אלא עמד על עמדו: כנגד רבו. אצל רבו ומראה כאילו הם שוים:

אחורי רבו. נמי יוהרא הוא: שלום לרבו. כשאר כל אדם שלום עליך ולא אמר לו שלום עליך רבי:

והיינו דקאמר ליה. אותו היום שהתפלל רב של שבת בערב שבת אמר ליה רבי. ירמיה מי בדלת מן המלאכה הואיל וקבלת עליך שבת בתפלתך:

ולא אמר ליה מי בדיל מר. שמע מינה תלמיד חבר הוי ליה:

לבית המרחץ. סלקא דעתך לאחר שגזרו על הזיעה ועל הרחיצה בשבת כדאמרין במסכת שבת בפרק כירה שהסיקה (ד' מ.) אלמא אע"ג דצלי לא בדיל מאיסורי שבת:

אמר רבא להזיע. נכנס להזיע מחמת חוס בית המרחץ ולא נתן עליו מים:

וקודם גזרה. עד שלא גזרו על הזיעה ובכל דוכתא דאמרין כדאמר רבא להזיע כו' מהכא אמרינן:

לכברויי סלי. לעשן אותן בגפרית לאחר שהתפלל של שבת בערב שבת:

טעותא הואי. לא קבל עליו תוספת שבת משעת תפלה מדעת אלא יום המעונן היה וכסבור חשכה ואחר כך זרחה חמה:

הואיל והתפללו התפללו. ולא הצריכם להתפלל משתחשך אלמא תפלה היא ואע"פ שלא הותרו במלאכה התם הוא דלא לעבור על ד"ת אבל לענין תוספת אע"ג דבטעות הוה תוספת הוא ע"י תפלה הואיל ואמר תפלה קבלה היא:

רב איקלע לבי גניבא, וצלי של שבת בערב שבת, והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא לאחוריה דרב, וסיים רב, ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה.

שמע מינה תלת:

שמע מינה: מתפלל אדם של שבת בערב שבת, ושמע מינה: מתפלל תלמיד אחורי רבו, ושמע מינה: אסור לעבור כנגד המתפלל.

מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אסור לעבור כנגד המתפלל.

איני?

והא: רבי אמי ורבי אסי חלפי!

רבי אמי ורבי אסי חויז לארבע אמות הוא דחלפי.

ורבי ירמיה היכי עביד הכי?

והא אמר רב יהודה אמר רב: לעולם אל יתפלל אדם אלא כנגד רבו, ולא אחורי רבו. ותניא:

"רבי אליעזר אומר:

המתפלל אחורי רבו,

והנותן שלום לרבו,

והמחזיר שלום לרבו,

והחולק על ישיבתו של רבו,

והאומר דבר שלא שמע מפי רבו -

גורם לשכינה שתסתלק מישראל".

שאני רבי ירמיה בר אבא,

ד'תלמיד חבר הוה'.

והיינו דקאמר ליה רבי ירמיה בר אבא לרב:

מי בדלת?

אמר ליה: אין, בדילנא.

ולא אמר: 'מי בדיל מר?'

ומי בדיל?

והאמר רבי אבין:

פעם אחת התפלל רבי של שבת בערב שבת,

ונכנס למרחץ ויצא,

ושנה לו פרקיו, ועדיין לא חשכה!

אמר רבא:

ההוא דנכנס להזיע,

וקודם גזירה הוה.

איני?

והא אב"י שרא ליה לרב דימי בר ליואי לכברויי סלי!

ההוא טעותא הואי.

וטעותא מי הדרא?

והא אמר אב"י:

פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, כסבורים העם לומר חשכה הוא,

ונכנסו לבית הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת,

רפ"י

הואיל והתפללו התפללו. ולא הצריכם להתפלל משתחשך אלמא תפלה היא ואע"פ שלא הותרו במלאכה התם הוא דלא לעבור על ד"ת אבל לענין תוספת אע"ג דבטעות הוה תוספת הוא ע"י תפלה הואיל ואמר תפלה קבלה היא :

וּנְתַפְּלוּ הָעֵבִים וְזָרְחָה הַחֲמָה,
וּבָאוּ וְשָׁאוּ אֶת דְּבִי וְאָמַר: הוֹאִיל וְהִתְפַּלְלוּ הַתְּפַלְלוּ!

שְׁאֵנִי צְבוּר,
דְּלֵא מְטַרְחִינָן לָהּ.

10. כז, ב

אמר רבי חייא בר אבין:
 רב צלי של שבת בערב שבת,
 רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת.

"רב צלי של שבת בערב שבת" -
 ואומר קדושה על הכוס, או אינו אומר קדושה על הכוס?

תא שמע:
 דאמר רב נחמן אמר שמואל:
 מתפלל אדם של שבת בערב שבת,
 ואומר קדושה על הכוס.

והלכתא כוותיה.

"רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת" -
 ואומר הבדלה על הכוס, או אינו אומר הבדלה על הכוס?

תא שמע:
 דאמר רב יהודה אמר שמואל:
 מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת,
 ואומר הבדלה על הכוס.

אמר רבי זירא אמר רבי אסי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא אמר רב:
 בצד עמוד זה התפלל **רבי ישמעאל ברבי יוסי** של שבת בערב שבת.

כי אתא עולא אמר:
 בצד תמרה הוה, ולא בצד עמוד הוה,
 ולא רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה, אלא רבי אלעזר ברבי יוסי הוה,
 ולא של שבת בערב שבת הוה, אלא של מוצאי שבת בשבת הוה.

11. כז, ב

"תפלת הערב אין לה קבע"

מאי "אין לה קבע"?
 אילימא דאי בעי מצלי כוליה ליליא - ליתני: 'תפלת הערב כל הלילה!'

אלא מאי "אין לה קבע"?
 כמאן דאמר: תפלת ערבית רשות,
 דאמר רב יהודה אמר שמואל:
 תפלת ערבית: רבן גמליאל אומר חובה, רבי יהושע אומר רשות.

אמר אביי:
 הלכה כדברי האומר חובה.

ורבא אמר:
 הלכה כדברי האומר רשות.

12. כז, ב - כח, א

רפ"י

בעלי תריסין. חכמים המנצחים זה את זה בהלכה:
היאך יכול החי להכחיש את החי.
 על כרחי אני צריך להודות שאמרתני לו רשות:
התורגמן. שהיה עומד לפני רבן גמליאל ומשמיע לרבים את הדרשה מפי רבן גמליאל:
עמוד. שתוק:
אשתקד. שנה שעברה:
בראש השנה. במסכת ראש השנה (דף כה). שאמר לו גוזר אני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך:
בבכורות. במסכת בכורות (דף לו.):
במעשה דרבי צדוק. בבכורות הוא ר' צדוק הוה ליה בוכרא ואמר ליה רבן גמליאל לר' יהושע עמוד על רגליך כו' כי הכא:
תא ונעבריה. בואו ונעביר אותו מן הנשיאות:
בעל מעשה הוא. והוה ליה לרבן גמליאל צערא טפי:
לית ליה זכות אבות. ודילמא עניש ליה רבן גמליאל:
מעברין לך. יורידוך מן הנשיאות בשביל אחר:
ה"ג דלמא מעברין לך אמר לה יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר ול"ג מעלין בקדש:
כסא דמוקרא. כוס זכוכית יקרה שקורין לה בלשון ישמעאל ערקיי"א ואומרים בני אדם במשל הדיוט יום אחד ישתמש בו בעליו ויתכבד בו ואם ישבר ישבר:
לית לך חיורתא. אין לך שערות לבנות של זקנה ונאה לדרשן להיות זקן:
י"ח דרי חיורתא. י"ח שורות של זקנה:
קא חלשא דעתיה דר"ג. כשראה שנתוספו היום תלמידים רבים והיה דואג שלא יענש במה שמנעם בימיו מלבא:
דמליין קטמא. כלומר אף אלו אינם ראויים:

תנו רבנן:

"מעשה בתלמיד אחד שבא לפני רבי יהושע,

אמר לו: תפלת ערבית רשות או חובה?

אמר ליה: רשות.

בא לפני רבן גמליאל, אמר לו: תפלת ערבית רשות או חובה?

אמר לו: חובה.

אמר לו: והלא רבי יהושע אמר לי רשות?

אמר לו: המתן עד שיבנסו בעלי תריסין לבית המדרש.

כשנכנסו בעלי תריסין, עמד השואל ושאל: תפלת ערבית רשות או חובה?

אמר לו רבן גמליאל: חובה.

אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כלום יש אדם שחולק בדבר זה?

אמר ליה רבי יהושע: לאו.

אמר לו: והלא משמך אמרו לי רשות!

אמר ליה: יהושע! עמוד על רגליך, ויעידו בך.

עמד רבי יהושע על רגליו, ואמר:

אלמלא אני חי והוא מת - יכול החי להכחיש את המת,

ועבשיו שאני חי והוא חי - היאך יכול החי להכחיש את החי?

היה רבן גמליאל יושב ודורש, ורבי יהושע עומד על רגליו,

עד שרננו כל העם ואמרו לחוצפית התורגמן: "עמוד! ועמד".

אמרי: עד כמה נצעריה וניזיל?

בראש השנה אשתקד צעריה,

בבכורות במעשה דרבי צדוק צעריה,

הקא נמי צעריה.

תא ונעבריה!

מאן נוקים ליה?

נוקמיה לרבי יהושע? בעל מעשה הוא!

נוקמיה לרבי עקיבא? דילמא עניש ליה דלית ליה זכות אבות!

אלא נוקמיה לרבי אלעזר בן עזריה, דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא.

הוא חכם - דאי מקשי ליה מפרק ליה,

והוא עשיר - דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר אף הוא אזל ופלה,

והוא עשירי לעזרא - דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה.

אתו ואמרו ליה: ניחא ליה למר דליהוי ריש מתיבתא?

אמר להו איזיל ואימליך באינשי ביתי.

אזל ואמליך בדביתו,

אמרה ליה: דלמא מעברין לך?

אמר לה: לשתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר.

אמרה ליה: לית לך חיורתא!

ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה,

אתרחיש ליה ניסא ואהדרו ליה תמני סרי דרי חיורתא.

היינו דקאמר רבי אלעזר בן עזריה:

"הרי אני כבו שבועים שנה", ולא: 'בן שבועים שנה'.

תנא:

"אותו היום סלקוהו לשומר הפתח,

ונתנה להם רשות לתלמידים ליבנס,

שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר:

'כל תלמיד שאין תוכו פברו - לא יבנס לבית המדרש'."

ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי.

אמר רבי יוחנן:

פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן:

חד אמר: אתוספו ארבע מאה ספסלי.

וחד אמר: שבע מאה ספסלי.

הוה קא חלשא דעתיה דרבן גמליאל,

אמר: דלמא חס ושלום מנעת תורה מיישראל,

אחזו ליה בחלמיה חצבי חיורי דמליין קטמא.

כח, א

רפ"י

תלויה. בספק שלא פירשה מתוך שרבו התלמידים רב החדוד והפלפול:

לאשיתא דביתיה דמשחרן. כותלי ביתו של ר' יהושע שהיו שחורות:

שפחמי אתה. עושה פחמים וי"א נפח:

נעניתי לך. דברתי למולך יותר מן הראוי:

דלביש מדא. הרגיל ללבוש המעיל ילבש כלומר הרגיל בנשיאות יהיה נשיא:

מזה בן מזה. כהן בן כהן יזה את מי חטאת:

אפר מקלה. אפר הקלוי בתנורים ובכירות כלומר אפר סתם:

שבת של מי היתה. במסכת חגיגה:

ואותו תלמיד. ששאל תפלת ערבית רשות או חובה רשבי"ה הוא:

ולא היא!

ההיא ליתובי דעתיה הוא דאחזו ליה.

תנא:

"עדיות בו ביום נשנית."

וכל היכא דאמרין: **"בו ביום"** ההוא יומא הוה,

ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פרשנה.

ואף **רבן גמליאל** לא מנע עצמו מבית המדרש אפלו שעה אחת.

דתנן:

"בו ביום בא יהודה, גר עמוני, לפניהם בבית המדרש,

אמר להם: מה אני לבא בקהל?

אמר לו רבן גמליאל: אסור אתה לבא בקהל.

אמר לו רבי יהושע: מותר אתה לבא בקהל.

אמר לו רבן גמליאל: והלא כבר נאמר: "לא בא עמוני ומואבי בקהל ה'" (דברים כג, ד)!

אמר לו רבי יהושע: וכי עמוני ומואב במקומן הו יושבין?

כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות!

שנאמר: "ואסיר גבולות עמים ועתודתיהם שושתי ואוריד מאביר יושבים,"

וכל דפריש מרובא פריש.

אמר לו רבן גמליאל: והלא כבר נאמר: "ואחרי כן אשיב את שיבות בני עמון נאם ה'" (ירמיה מט-ו) **וכבר שבו!**

אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר: "ושבתי את שיבות עמי ישדאל" - ועדיין לא שבו!

מיד התירוהו לבא בקהל."

אמר רבן גמליאל:

הואיל והכי הוה,

איזיל ואפייסיה **לרבי יהושע.**

כי מטא לביתיה, חזינהו לאשיתא דביתיה דמשחרן.

אמר לו: מכותלי ביתך, אתה ניכר שפחמי אתה.

אמר לו: אוי לו לדור שאתה פרנסו, שאי אתה יודע בצערן של תלמידי חכמים,

במה הם מתפרנסים, ובמה הם נאונים!

אמר לו: נעניתי לך, מחול לי - לא אשגח ביה,

עשה בשביל כבוד אבא - פייס.

אמר: מאן ניזיל ולימא להו לרבנן?

אמר להו ההוא כובס: אנא אזילנא.

שלח להו **רבי יהושע** לבי מדרשא:

מאן דלביש מדא - ילבש מדא,

ומאן דלא לביש מדא ימר ליה למאן דלביש מדא - שלח מדך ואנא אלבשיה!?

אמר להו **רבי עקיבא לרבנן:** טרוקו גלי, דלא ליתו עבדי דרבן גמליאל, ולצערו לרבנן.

אמר **רבי יהושע:** מוטב דאיקום ואיזיל אנא לגבייהו,

אתא טרף אבבא,

אמר להו: 'מזה בן מזה - יזה,

ושאינו לא מזה ולא בן מזה, יאמר למזה בן מזה:

מימך - מי מערה, ואפרך - אפר מקלה?'

אמר לו **רבי עקיבא:** רבי יהושע נתפייסת?

כלום עשינו אלא בשביל כבודך,

למחר אני ואתה נשכים לפתחו.

אמר: היכי נעביד?

נעבדיה - גמירי: 'מעלין בקדש ואין מורידין'.

נדרוש מר חדא שבתא ומר חדא שבתא - אתי לקנאוני.

אלא לדרוש רבן גמליאל תלתא שבת, ורבי אלעזר בן עזריה חדא שבתא,

והיינו דאמר מר:

"שבת של מי היתה? של רבי אלעזר בן עזריה היתה."

ואותו תלמיד - **רבי שמעון בן יוחאי** הוה.

13. כח, א

רש"י

ונקרא פושע. המאחר כ"כ:

"ושל מוספין כל היום".

אמר רבי יוחנן:

ונקרא פושע.

14. כח, א

תנו רבנן:

"היו לפניו שתי תפלות: אחת של מנחה, ואחת של מוסף.
מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף,
שזו תדירה וזו אינה תדירה.

רבי יהודה אומר:

מתפלל של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה,
שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת".

אמר רבי יוחנן:

הלקה - מתפלל של מנחה ואחר כך מתפלל של מוסף.

רבי זירא כי הוה חליש מגירסיה,

הוה אזיל ויתבי אפתחא דבי רבי נתן בר טובי,

אמר כי חלפי רבנן אז איקום מקמייהו ואקבל אגרא.

נפק אתא רבי נתן בר טובי,

אמר ליה: מאן אמר הלקה בי מדרשא?

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן:

אין הלקה פרבי יהודה, דאמר מתפלל אדם של מוסף ואחר כך מתפלל של מנחה.

אמר ליה: רבי יוחנן אמרה?

אמר ליה: אין.

תנא מיניה ארבעין זמנין.

אמר ליה: חדא היא לך, או חדת היא לך?

אמר ליה: חדת היא לי, משום דמספקא לי ברבי יהושע בן לוי.

רש"י

מתפלל של מנחה. מאחר שהגיע זמנה כדי להקדימה בתחלת זמנה שלא יקרא פושע גם עליה:

ואח"כ של מוספין. הואיל ואיחר זמנה אינו עובר דהא אמרי רבנן ושל מוספים כל היום:

שזו מצוה עוברת. ר' יהודה לטעמיה דאמר עד שבע שעות ותו לא:

כי חלפי רבנן. תלמידים היוצאים מבית ר' נתן:

מאן אמר הלכה בי מדרשא. מי מבני הישיבה אמר בבית המדרש שהלכה כר' יהודה:

חדא היא לך או חדת היא לך.

אחת היא לך שלא למדת דבר משמו של ר' יוחנן אלא זו בלבד לכך חביבה היא לך או חדשה היא לך שהיית סבור שאחד מן האחרים אמרה:

ה"ג א"ל חדת היא לי

דמספקא לי בר' יהושע בן

לוי. סבור הייתי שרבי יהושע

בן לוי אמרה:

15. כח, א

רס"י

אמר ריב"ל. גרסיי ולייג
 דאמר: מחמת שהעבירו
 מועדי התפלות והחגים יהיו
 נוגים ואסופים וכלים:

אמר רבי יהושע בן לוי:

כל המתפלל תפלה של מוספין לאחר שבע שעות לרבי יהודה,
 עליו הכתוב אומר: "נוגי ממועד אספתיו ממוך היו" (צפניה ג-יח).

מאי משמע דהאי "נוגי" לישנא דתברא הוא?

כדמתרגם רב יוסף:

תברא אתי על שנאיהון דבית ישראל, על דאחרו זמני מועדיא דבירושלים.

אמר רבי אלעזר:

כל המתפלל תפלה של שחרית לאחר ארבע שעות לרבי יהודה,
 עליו הכתוב אומר: "נוגי ממועד אספתיו ממוך היו".

מאי משמע דהאי "נוגי" לישנא דצערא הוא?

דכתיב: "דלפה נפשי מתוהה" (תהילים קיט-כח).

רב נחמן בר יצחק אמר:

מהכא: "בתולתיה נוגות והיא מר לה" (איכה א-ד).

16. כת, ב

כ"י

לא על לפרקא דרב יוסף.
 שהיה ראש הישיבה
 בפומבדיתא והיה דורש בשבת
 קודם תפלת המוספין ולאחר
 הדרשה היו הולכים לבית
 הכנסת ומתפללים תפלת
 המוספין:
בצבור שנו. אם הוא בבהכ"נ
 עם הצבור לא יקדים
 להתפלל:

כת, ב

רב אַוּיָא חָלַשׁ וְלֹא אָתָא לְפָרְקָא דְרַב יוֹסֵף,
 לְמַחֵר, כִּי אָתָא, בְּעֵא אַבְיִי לְאַנְוָחִי דְעֵתִיָּה דְרַב יוֹסֵף,
 אָמַר לִיה: מַאי טַעְמָא לָא אָתָא מֵר לְפָרְקָא?
 אָמַר לִיה: דְּהוּה חָלִישׁ לְבָאִי וְלָא מְצִינָא.
 אָמַר לִיה: אָמַאי לָא טַעְמָתָּ מִיָּדִי וְאַתִּיתָ?
 אָמַר לִיה: לָא סָבַר לֵה מֵר לְהָא דְרַב הוּנָא?
 דְאָמַר רַב הוּנָא:

אָסוּר לֹו לְאָדָם שְׂיִטְעוּם כְּלוּם קוּדָם שְׂיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמוּסְפִין.
 אָמַר לִיה: אִיבְעִי לִיה לְמַר לְצִלוּיִי צְלוּתָא דְמוּסְפִין בְּיַחֲדָא, וְלְטַעוּם מִיָּדִי וְלְמִיתִי.
 אָמַר לִיה: וְלָא סָבַר לֵה מֵר לְהָא דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
 אָסוּר לֹו לְאָדָם שְׂיִקְדִים תְּפִלָּתוֹ לְתְּפִלַּת הַצְּבוּר?!
 אָמַר לִיה: לָאוּ אִתְמַר עֲלֵה:
 אָמַר רַבִּי אַבָּא:
 בְּצְבוּר שְׁנוּ.

וְלִית הַלְכָתָא לֹא כְרַב הוּנָא, וְלֹא כְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי,
 כְּרַב הוּנָא - הָא דְאָמַרן.

כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי - דְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי:
 כִּינּוּן שְׁהַגִּיעַ זְמַן תְּפִלַּת הַמְּנַחָה,
 אָסוּר לֹו לְאָדָם שְׂיִטְעוּם כְּלוּם קוּדָם שְׂיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמְּנַחָה.

17. כח, ב

רפ"י

מתני'
מה מקום. כלומר ולא אכשל. וישמחו חברי על כשלוני הרי רעות שתיים שיבאו על ידי שאגרום להם שיענשו: **מיושבי קרנות**. חנוונים או עמי הארץ שעוסקים בדבר שיחה. מההגיון לא תרגילום במקרא יותר מדאי משום דמשכא. לשון אחר משיחת ילדים:
דעו לפני מי וכו'. כדי שתתפללו ביראה ובכוונה:
עמוד הימיני. שני עמודים העמיד שלמה באולם שם הימני יכין ושם השמאלי בועז (מלכים א ז) הימני לעולם חשוב:
פטיש. המפוצץ פייק {מערך} בלע"ז:
אוסרני. חובש אותי:
מיתת עולם. לעוה"ב:
הייתי בוכה. מאימת משפטו אם לדין מוליכין אותי לפניו:
עד כאן. בתמיה כלומר ולא יותר ממורא בשר ודם:

משנה

רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו: מה מקום לתפלה זו? אמר להם: בכניסתי - אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי - אני נותן הודאה על חלקי.

גמרא

תנו רבנן:
 "בכניסתו מהו אומר?
 יהי רצון מלפניך ה' אלהי:
 שלא יארע דבר תקלה על ידי,
 ולא אכשל בדבר הלכה,
 וישמחו בי חברי,
 ולא אומר על טמא טהור, ולא על טהור טמא,
 ולא יבשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם.
 ביציאתו מהו אומר?
 מודה אני לפניך ה' אלהי,
 ושמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות.
 שאני משכים והם משכימים;
 אני משכים לדברי תורה, והם משכימים לדברים בטלים.
 אני עמל והם עמלים;
 אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר.
 אני רץ והם רצים;
 אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת".

תנו רבנן:

"בשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו,
 אמרו לו: רבינו למדנו אורחות חיים ונזכה בהן לחיי העולם הבא.
 אמר להם:
 הנהרו בכבוד חבריכם,
 ומנעו בניכם מן ההגיון,
 והושיבו בן ברבי תלמידי חכמים,
 ובשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים,
 ובשביל כך תזכו לחיי העולם הבא.

ובשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו,
 כיון שראה אותם התחיל לבנות,
 אמרו לו תלמידיו: נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה?
 אמר להם: אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי,
 שהיום כאן ומחר בבקר,
 שאם נועס עלי - אין נעסו נעס עולם,
 ואם אוסרני - אין איסורו איסור עולם,
 ואם ממיתני - אין מיתתו מיתת עולם,
 ואני יכול לפייסו בדברים, ולשחדו בממון,
 אף על פי כן הייתי בוכה,
 ועבשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא,
 שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים,
 שאם נועס עלי - נעסו נעס עולם,
 ואם אוסרני - איסורו איסור עולם,
 ואם ממיתני - מיתתו מיתת עולם,
 ואיני יכול לפייסו בדברים, ולא לשחדו בממון,
 ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן, ואחת של גיהנם,
 ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה?
 אמרו לו: רבינו ברכנו,
 אמר להם: יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמוך בשר ודם.
 אמרו לו תלמידיו: עד כאן?!

⁵ החלוקה לשורה נוספת, נותנת פרשנות מסוימת, השאלה היא האם 'וישמחו בי חברי', או 'שלא אכשל וישמחו בי חברי'.

רש"י

ולואי. שיהא כמורא בשר ודם
 שאם כן תחדלו מעבירות
 הרבה:
עבירה. בסתר ממורא הבריות
 ויודע שהכל הוא גלוי להקב"ה
 ואינו מניח בכך:
מפני הטומאה. טומאת אהל
 המת בכל הבית:
לחזקיהו שבא. אלי ללוותי:

אמר להם: ולואי!
תדעו כשאדם עובר עבירה, אומר: שלא יראני אדם.
בשעת פטירתו,
אמר להם: פנו כלים מפני הטומאה,
והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא."

18. כח, ב

רס"י

מתני'
מעין שמנה עשרה. בגמרא מפרש:
הושע ה' וכו'. זו תפלה קצרה:
בכל פרשת העבור כו'. מפרש בגמרא:
אם אינו יכול לירד. שאין לו מי שיאחז את חמורו:
יחזיר את פניו. לצד ירושלים:
באסדא. כמו ותשם בסד רגלי (איוב יג) בית הסהר שקורין ציפ"ש {צי"ף: סד - שבו נעלו רגלי אסירים} בלע"ז. לשון אחר עצים הקשורים זה עם זה הרבה יחד ובלשון מקרא קורא אותם רפסודות (ד"ה ב) ובלע"ז רדיי"ל {ר"י"ד: רפסודה} ובלשון אשכנז ולוי"ס {רפסודה - בגרמנית} ומשיטן בנהר להוליכן ממקום למקום ויכולין להלך עליהן כמו בספינה:

גמ'
הבו לה' בני אלים. שהוא רמז לאבות וגבורות וקדושת השם כדאמרין בראש השנה (דף לב). מניין שאומרים אבות ת"ל הבו לה' בני אלים כו':
שיתפקקו. שיראו הפקקים הם הקשרים כמו ששנינו (ב"ב פ:) בקנים ובגפנים מן הפקק שלמעלה והיא הקשר שחלל הקנה פקוק וסתום שם:
איסר. שני קמטים אחד מלמטה ואחד מלמעלה וכאיסר רוחב בשר באמצע:
דמצער נפשיה. שהוא ניכר שחפץ לכרוע אלא שהוא מצטער:
ביבנה תקנוה. לאחר זמן מרובה:

משנה

רבן גמליאל אומר:
בכל יום ויום מתפלל אדם שמנה עשרה.
רבי יהושע אומר:
מעין שמנה עשרה.
רבי עקיבא אומר:
אם שגורה תפלתו בפיו - מתפלל שמנה עשרה,
ואם לאו - מעין שמנה עשרה.

רבי אליעזר אומר:
העושה תפלתו קבע - אין תפלתו תחנונים.

רבי יהושע אומר:
ההולך במקום סכנה - מתפלל תפלה קצרה,
ואומר: הושע ה' את עמך את שארית ישראל,
בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך,
ברוך אתה ה' שומע תפלה.

היה רוכב על החמור -
ירד ויתפלל,
ואם אינו יכול לירד - יחזיר את פניו,
ואם אינו יכול להחזיר את פניו - יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.
היה מהלך בספינה או באסדא - יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.

גמרא

הני "שמונה עשרה" כנגד מי?

אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני:
 כנגד שמונה עשרה אזכרות שאמר דוד ב' **"הבו לה' בני אלים"** (תהילים כט-א).

רב יוסף אומר:
 כנגד שמונה עשרה אזכרות שבקריאת שמע.

אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי:
 כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה.

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי:
 המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה.

עולא אומר:
 עד כדי שיראה איסר כנגד לבו.

רבי חנינא אומר:
 כיון שנענע ראשו שוב אינו צריך.

אמר רבא:
 והוא דמצער נפשיה ומחזי כמאן דכרע.

הני תמני סרי? תשסרי הוויין!

אמר רבי לוי:
 ברכת הצדקים ביבנה תקנוה.

כנגד מי תקנוה?

אמר רבי לוי לרבי הלל ברביה דרבי שמואל בר נחמני:
כנגד "אל תכבוד הרעים" (תהילים כט-ג).

לרב יוסף?

כנגד אחד שבקריאת שמע.

לרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי?

כנגד חוליא קטנה שבשדרה.

19. כח, ב - כט, א

רש"י

הפקולי. מוכר פקולי צמר גפן שקורין קיטוין {קוטוין: **כותנה**} **והשקיף**. חשב לזכור אותה לשון סוכה כדמתרגמינן וישקף ואסתכי (בראשית יט): **רשע מעיקרו**. ושב מרשעתו פעמים שחוזר ונעשה רשע: **הוא ינאי**. ששנינו בקידושין (פ"ג דף סו.) שהרג חכמי ישראל: **ינאי רשע מעיקרו**. ונעשה צדיק וחזר לרשעתו: **דאתחיל בה**. התחיל לאומרה וטעה באמצעיתתה: **לא שנו**. הא דאמר רב יהודה מעלין אותו:

כט, א

תנו רבנן:

שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה, אמר להם רבן גמליאל לחכמים: בלום יש אדם שיודע לתקן ברכת המינים? עמד שמואל הקטן ותקנה, לשנה אחרת שבחה, והשקיף בה שתים ושלש פעות, ולא העלוהו.

אמאי "לא העלוהו"?

והאמר רב יהודה אמר רב:

טעה בכל הברכות כן - אין מעלין אותו, בברכת המינים - מעלין אותו, חיישינן שמא מין הוא!

שאני שמואל הקטן,

דאיהו תקנה.

וניחוש דלמא הדר ביה?

אמר אביי:

גמירי: טבא לא הוי בישא.

ולא?!

והתניב: **ובשויב צדיק מצדקתו ועשה עול** (יחזקאל יח-כד)!

ההוא רשע מעיקרו,

אבל צדיק מעיקרו - לא.

ולא?!

והא תנן:

"אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן בהו גדול שמש בכהונה גדולה שמנים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי!"

ואמר אביי:

הוא ינאי הוא יוחנן.

רבא אמר:

ינאי לחוד, ויוחנן לחוד;

ינאי רשע מעיקרו,

ויוחנן צדיק מעיקרו.

הניחא לאביי,

אלא לרבא קשיא!

אמר לה רבא:

צדיק מעיקרו נמי, דלמא הדר ביה.

אי הכי, אמאי לא אסקוהו?

שאני שמואל הקטן, דאתחיל בה.

דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יהושע בן לוי:

לא שנו אלא שלא התחיל בה,

אבל התחיל בה גומרה.

20. כט, א

רפ"י

שבעה קולות. במזמור קול ה' על המים (תהלים כט):
שאמרה חנה. בפרשת עלץ לבי (ש"א ב):
כ"ד רננות. בפרשת ויעמוד שלמה (מלכים א ח) רנה תפלה תחנה כלהון כ"ד איכא:
ביומא דרחמי. שהוצרך לבקש רחמים שדבקו שערים זה בזה ולא היו מניחין להכניס ארון לבית קדשי הקדשים כדאמרי במועד קטן (דף ט. א):

הני שבע דשבתא, כנגד מי?

אמר רבי חלפתא בן שאול:
 כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים.

הני תשע דראש השנה, כנגד מי?

אמר רבי יצחק דמן קרטיגנין:
 כנגד תשעה אזכרות שאמרה חנה בתפלתה.

דאמר מר:

"בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה".

הני עשרים וארבע דתעניתא, כנגד מי?

אמר רבי חלבון:

כנגד עשרים וארבע רננות,
 שאמר שלמה בשעה שהכניס ארון לבית קדשי הקדשים.

אי הכי, כל יומא נמי נמרינהו!

אימת אמרינהו שלמה? ביומא דרחמי,
 אנן נמי ביומא דרחמי אמרי להו.

21. כט, א

רפ"י

מעין כל ברכה. אומר בקוצר ומברך על כל אחת ואחת: **הביננו.** ואינו מברך אלא שומע תפלה בכל הברכות שבין שלש ראשונות לשלש אחרונות הביננו כנגד אתה חונן ומול את לבבנו כנגד השיבנו לסלוח לנו כנגד סלח לנו להיות גאולים כנגד גאולה וכן כולם: **בנאות ארצך.** לשון נוה כמו בנאות דשא ירביצני (תהלים כג) והוא כנגד ברכת השנים: **והתועים על דעתך.** העוברים על דברך: **ישפטו.** כנגד צדקה ומשפט לשון אחר והתועים במשפט על דעתך ישפטו השיבם ללמדם לשפוט כדברך וכן עיקר נראה לי וכן בה"ג: **לייט עלה אבני.** לפי שמדלג הברכות וכוללן בברכה אחת:

"רבי יהושע אומר: מעין שמנה עשרה".

מאי "מעין שמנה עשרה"?

רב אמר:

מעין כל ברכה וברכה.

ושמואל אמר:

הביננו ה' אלהינו לדעת דרכך,

ומול את לבבנו ליראתך,

ותסלח לנו להיות גאולים,

ורחקנו ממכאובינו,

ודשננו בנאות ארצך,

ונפוצותינו מארבע תקבין,

והתועים על דעתך ישפטו,

ועל הרשעים תניף ידך,

וישמחו צדיקים:

בבנין עירך, ובתקון היכלך, ובצמיחת קרן לדוד עבדך, ובעריכת נר לבן ישי משיחך,

טרם נקרא, אתה תענה,

ברוך אתה ה' שומע תפלה.

לייט עלה אבני אמאן דמצלי הביננו.

22. כט, א

רפ"י

כל השנה מי עבדין כר' עקיבא. כלומר כשאנו מתפללין י"ח שלמות מי עבדין כר' עקיבא לומר ברכה רביעית בפני עצמה דהשתא כשמתפללין הבינו נעבד כותיה:

שבע תקון. שלש ראשונות ושלוש אחרונות והבינו:

ונכללה. להבדלה:

מכלל. בתוך הבינו כדרך שהוא כוללה בחונן הדעת ויאמר הבינו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול לדעת דרכיך:

לאטרודי. לטעות:

בתחלת. התפלה יכול אדם לכוין דעתו יותר מן האמצע: הזכרה **גבורות גשמים.** הזכרה בעלמא היא לפיכך מחזירין אותו שאינה תפלה שיכול לאומרה בשומע תפלה:

אמר רב נחמן אמר שמואל: כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו, חוץ ממוצאי שבת וממוצאי ימים טובים, מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת.

מתקיף לה רבה בר שמואל:

ונימרה ברכה רביעית בפני עצמה!

מי לא תנן:

"רבי עקיבא אומר:

אומרה ברכה רביעית בפני עצמה.

רבי אליעזר אומר:

בהודאה!"

אטו כל השנה כולה מי עבדין כרבי עקיבא, דהשתא נמי נעבד?!

כל השנה כולה מאי טעמא לא עבדין כרבי עקיבא?

תמני סרי תקון, תשסרי לא תקון,

הכא נמי שבע תקון, תמני לא תקון.

מתקיף לה מר זוטרא:

ונכללה מכלל, 'הבינו ה' אלהינו המבדיל בין קדש לחול'!

קשיא.

אמר רב ביבי בר אביי:

כל השנה כולה מתפלל אדם הבינו,

חוץ מימות הגשמים,

מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים.

מתקיף לה מר זוטרא:

ונכללה מכלל, 'ודשנו בנאות ארצך ותן טל ומטר'!

אתי לאטרודי.

אי הכי, הבדלה בחונן הדעת נמי אתי לאטרודי!

אמרי: התם כיון דאתיא בתחלת צלותא - לא מטריד.

הכא כיון דאתיא באמצע צלותא - מטריד.

מתקיף לה רב אשי:

ונימרה בשומע תפלה,

דאמר רבי תנחום אמר רב אסי:

טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחית המתים - מחזירין אותו,

שאלה בברכת השנים - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה,

והבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס!

'טעה' שאני.

23. כט, א-ב

רפ"י

ביחיד. מחזירין אותו :
בצבור. יחיד המתפלל עם
 הצבור :
דאדכר קודם ש"ת. אין
 מחזירין אותו שיכול לאומרה
 בשומע תפלה :
תחנונים. כגון אלהי נצור
 לשוני מרע שאנו אומרים
 בעמידה אחר תפלה :
אבל אם אינו רגיל. הויה סיוס
 תפלתו כעקירה אפילו לא
 עקר :

גופא:

אמר רבי תנחום אמר רב אסי:

טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים - מחזירין אותו,
 שאלה בכרפת השנים - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה,
 והבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס.

מיתבי:

"טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים - מחזירין אותו,

שאלה בכרפת השנים - מחזירין אותו,

והבדלה בחונן הדעת - אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס!"

לא קשיא:

הא ביחיד, הא בצבור.

בצבור - מאי טעמא לא?

משום דשמעה משליח צבור.

אי הכי, האי "מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה",

מפני 'ששומע משליח צבור' מיבעי ליה!

אלא אידי ואידי ביחיד,

ולא קשיא:

הא דאדכר קודם שומע תפלה,

הא דאדכר בתר שומע תפלה.

כט, ב

אמר רבי תנחום אמר רב אסי אמר רבי יהושע בן לוי:

טעה ולא הזכיר של ראש חדש בעבודה - חוזר לעבודה.

נזכר בהודאה - חוזר לעבודה.

בשים שלום - חוזר לעבודה.

ואם סיים - חוזר לראש.

אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא:

הא דאמרן "סיים - חוזר לראש" לא אמרן אלא שעקר רגליו,

אבל לא עקר רגליו - חוזר לעבודה.

אמר ליה:

מנא לך הא?

אמר ליה:

מאבא מרי שמיע לי,

ואבא מרי מרב.

אמר רב נחמן בר יצחק:

הא דאמרן: 'עקר רגליו חוזר לראש',

לא אמרן, אלא שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו,

אבל רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו - חוזר לעבודה.

איכא דאמרי,

אמר רב נחמן בר יצחק:

הא דאמרן כי 'לא עקר רגליו - חוזר לעבודה',

לא אמרן אלא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו,

אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו - חוזר לראש.

24. כט, ב

רפ"י

כמשוי. והיינו לשון קבע חוק קבוע הוא עלי להתפלל וצריך אני לצאת ידי חובתי:
מי שאינו יכול. לכון לבו לשאול צרכיו:
לחדש בה דבר. בבקשתו והיינו לשון קבע כיום כן אתמול כן מחר:
דילמא מטרידנא. שמא אטעה ולא אדע לחזור למקום שהפסקתי:
שאינו מתפלל עם דמדומי חמה. והיינו לשון קבע. תפלתו עליו חוק קבוע לצאת ידי חובה ואינו מקפיד לחזור אחר שעת מצוה ועת רצון:
עם דמדומי חמה. תפלת יוצר עם הנץ החמה ותפלת המנחה עם שקיעת החמה:
ייראוך עם שמש. זו תפלת יוצר:
ולפני ירח. זו מנחה:
לייטי במערבא. על מי שמשחה תפלת המנחה עד דמדומי חמה שמא תטרף לו השעה עיי אונס ועבר הזמן:

"רבי אליעזר אומר: העושה תפלתו קבע" וכו'.

מאי "קבע"?

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא:
 כל שתפלתו דומה עליו כמשוי.

ורבנן אמרי:
 כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים.

רבה ורב יוסף דאמרי תרוניהו:
 כל שאינו יכול לחדש בה דבר.

אמר רבי זירא:
 אנא יבילנא לחדושי בה מילתא, ומסתפינא דלמא מטרידנא.

אבין בר אבין ורבי חנינא בר אבין דאמרי תרוניהו:
 כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה,
 דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:
 מצוה להתפלל עם דמדומי חמה.

ואמר רבי זירא:

מאי קראה?

"ייראוך עם שמש ולפני ירח דוד הורים" (תהילים עב-ה).

לייטי עלה במערבא, אמאן דמצלי עם דמדומי חמה.

מאי טעמא?

דלמא מיטרפא ליה שעטא.

25. כט, ב

רס"י

בכל פרשת העבור וכו'. כמו
 פרישת העבור:
**אפי' בשעה שאתה מתמלא
 עליהם עברה כאשה עוברה.**
 והכי משמע בכל עניני פרישת
 העבור כגון עברה בעברה:
יהיו כל צרכיהם. גלויים לפניך
 לרחם עליהם:
אפי' בשעה שהם עוברים.
 ולשון פרשת העבור שהן
 פורשין לעבירה:

"דבי יהושע אומר:

**המהלך במקום סבנה מתפלל תפלה קצרה וכו'
 [ואומר: הושע ה' את עמך את שארית ישראל,
 בכל פרשת העבור] יהיו צרכיהם לפניך, ברוך אתה ה' שומע תפלה."**

מאי "פרשת העבור"?

אמר רב חסדא אומר מר עוקבא:

אפילו בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה,
 יהיו כל צרכיהם לפניך.

איכא דאמרי,

אמר רב חסדא אומר מר עוקבא:

אפילו בשעה שהם עוברים על דברי תורה יהיו כל צרכיהם לפניך.

26. כט, ב

כ"י

עשה רצונך בשמים. שאין שם חטא ואין רצונך עליהם אלא לטוב ועבור לתחתונים על רצונך:
ותן. להם ליראיך:
נחת רוח. שלא יתערבב רוחם על ידי הבריות כגון ע"י חיות ולסטים:
והטוב בעיניך עשה. אתה להם ודוגמא זו מצינו בספר שופטים ויאמרו בני ישראל חטאנו עשה אתה לנו (כטוב) [ככל הטוב] בעיניך אך הצילנו וגו':
שועת. לשון גניחה יותר מתפלה:
ודעתם קצרה. ואינם יודעים לפרש צרכיהם:

תנו רבנן:

"המהלך במקום גדודי חיה ולסטים - מתפלל תפלה קצרה.

ואיזה היא תפלה קצרה?

רבי אליעזר אומר:

עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך מתחת והטוב בעיניך עשה,

ברוך אתה ה' שומע תפלה.

רבי יהושע אומר:

שמע שועת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם,

ברוך אתה ה' שומע תפלה.

רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:

שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם,

ברוך אתה ה' שומע תפלה.

אחרים אומרים:

צרכי עמך ישראל מרובין ודעתם קצרה,

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו,

ולכל גויה וגויה די מחסורה,

ברוך אתה ה' שומע תפלה."

אמר רב הונא:

הלכה כאחרים.

27. כט, ב - ל, א

רפ"י

לא תרתח ולא תחטי. לא תכעוס שמתוך הכעס אתה בא לדי חטא:
לא תרוי. לא תשתכר ביינ: המלך. טול רשות:
לישתף נפשיה. אל יתפלל תפלה קצרה בלשון יחיד אלא בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת:
עד כמה. זמנה להתפלל:
עד פרסה. אבל לא לאחר שהלך פרסה ובה"ג מפרש עד. כמה יבקש לילך שיהא צריך להתפלל עד פרסה אפי' אין לו לילך אלא עד פרסה אבל דרך פחות מפרסה אין צריך להתפלל תפלה זו:
רב ששת. מאור עינים הוה:
מהיות טוב אל תקרא רע. הואיל ואני יכול להתפלל מעומד שהרי חברתי עומדת לא אקרא רע להתפלל מהלך ואע"פ שמותר:

אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא:
 לא תרתח - ולא תחטי,
 לא תרוי - ולא תחטי,
 וכשאתה יוצא לדרך - המלך בקונך וצא.

מאי "המלך בקונך וצא"?

אמר רבי יעקב אמר רב חסדא:
 זו תפלת הדרך.

ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא:
 כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך.

מאי "תפלת הדרך"?

יהי רצון מלפניך ה' אלהי,
 שתוליכני לשלום, ותצעידני לשלום, ותסמכני לשלום,
 ותצילני מכף כל אויב, ואורב בדרך,
 ותשלח ברכה במעשי ידי,
 ותתנני לחן לחסד ולרחמים בעיניך, ובעיני כל רואי.
 ברוך אתה ה' שומע תפלה.

אמר אב"י:
 לעולם ללישתף איניש נפשיה בהדי צבורא, ל, א

היכי נימא?

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו,
 שתוליכנו לשלום וכו'.

אימת מצלי?

אמר רבי יעקב אמר רב חסדא:
 משעה שמהלך בדרך.

עד כמה?

אמר רבי יעקב אמר רב חסדא:
 עד פרסה.

והיכי מצלי לה?

רב חסדא אמר:
 מעומד.

רב ששת אמר:
 אפילו מהלך.

רב חסדא ורב ששת הוו קאזלי באורחא,
 קם רב חסדא וקא מצלי,
 אמר ליה רב ששת לשמעיה: מאי קא עביד רב חסדא?
 אמר ליה: קאי ומצלי,
 אמר ליה: אוקמן נמי לדידי ואצלי,
 "מהיות טוב אל תקרא רע".

.28 ל, א

רס"י

וכי מטי לביתה בעי מהדר
לצוויי. שהרי לא התפלל
כלום מתפלת י"ח:

מאי איכא בין ה'בינונו' ל'תפלה קצרה'?

'הבינונו' - בעי לצוויי תלת קמייטא ותלת בתרייטא,
וכי מטי לביתה לא בעי למהדר לצוויי.
'בתפלה קצרה' - לא בעי לצוויי לא תלת קמייטא ולא ותלת בתרייטא,
וכי מטי לביתה בעי למהדר לצוויי.

והלכתא:

הבינונו - מעומד.

תפלה קצרה - בין מעומד בין מהלך.

29. ל, א

רס"ז

שאינ דעתו מיושבת עליו.
 שקשה עליו עכוב הדרך : לכוין
 את הרוחות לצד ארץ ישראל
 כדבעינן למימר תל שהכל
 פונים בו :

"הִיָּה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר" וְכוּ'.

תנן רבנן:

"הִיָּה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר וְהָגִיעַ זְמַן תְּפִלָּה,
 אִם יֵשׁ לוֹ מִי שִׂיֵּאֲחֹז אֶת חֲמוֹרוֹ - יֵרֵד לְמַטָּה וַיִּתְפַּלֵּל.
 וְאִם לֹא - יֵשֵׁב בְּמִקוֹמוֹ וַיִּתְפַּלֵּל.

רַבִּי אֹמֵר:

בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ יֵשֵׁב בְּמִקוֹמוֹ וַיִּתְפַּלֵּל,

לְפִי שְׂאִין דַּעְתּוֹ מִיוֹשְׁבַת עָלָיו".

אָמַר רַבָּא וְאִיתִּמָּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי:
 הִלְכָה כְּרַבִּי.

30. ל, א

רס"י

אחורי בית הכפורת. במערב העזרה היו י"א אמה חצר מכותל בית קדשי הקדשים לכותל מערבי של עזרה והעומד שם מחזיר פניו לבית הכפורת למזרח:

תנו רבנן:

"סומא ומי שאינו יכול לכיין את הרוחות - יכין לבו כנגד אביו שבשמים, שנאמר: "והתפללו אל ה'" (מלכים א ח-מד).

היה עומד בחוצה לארץ - יכין את לבו כנגד ארץ ישראל,

שנאמר: "והתפללו אליה דרך ארצם" (מלכים א ח-מח).

היה עומד בארץ ישראל - יכין את לבו כנגד ירושלים,

שנאמר: "והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת" (מלכים א ח-מד).

היה עומד בירושלים - יכין את לבו כנגד בית המקדש,

שנאמר: "והתפללו אל הבית הזה" (דברי הימים ב ו-לב).

היה עומד בבית המקדש - יכין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים,

שנאמר: "והתפללו אל המקום הזה" (מלכים א ח-לה).

היה עומד בבית קדשי הקדשים - יכין את לבו כנגד בית הכפורת,

היה עומד אחורי בית הכפורת - יראה עצמו כאילו לפני הכפורת,

נמצא עומד במזרח - מחזיר פניו למערב,

במערב - מחזיר פניו למזרח,

בדרום - מחזיר פניו לצפון,

בצפון - מחזיר פניו לדרום,

נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד."

אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא:

מאי קראה?

"כמגדל דוד צוארה בנוי לתלפיות" (שיר השירים ד-ד) - תל שכל פיות פונים בו.

31. ל, א

רס"י

הוּוּ מְקַדְמֵי. קודם היום:
בְּקִרְוֹן וּבְסַפִּינָה. איכא בעתותא דמיא:
קוּרָא ק"ש. ימתין עד שיגיע זמן ק"ש ויקראנה ואח"כ יתפלל:
תְּפִלָּה מְעוּמַד עֵדִיף. שיכול לכוין את לבו לפיכך היו מקדימין להתפלל מעומד בביתם שלא יצטרכו להתפלל בדרך במהלך:
בְּשִׁבְתָּא דְרַגְלָא. שלפני פסח ועצרת וסוכות ומרימר בעירו ומר זוטרא בעירו היו הדרשנים ושחרית היו העם הולכים לבית המדרש וכשמגיע זמן ק"ש קורין והדרשן דורש והעם נשמטים ומתפללים איש איש לבדו ולכך הם היו מאספין להם י' שחרית קודם שילכו לבית המדרש וקורין ק"ש ומתפללים בסמיכת גאולה לתפלה והדר נפקי לפרקא ודרשי: ומצלי בהדי צבורא ל"ג: רב אשי היה ראש ישיבה במתא מחסיא ודורש והוא לא היה מתפלל קודם בית המדרש אלא כשמגיע זמן ק"ש לוחש הרבה יחד למתורגמן העומד לפניו ובעוד שהמתורגמן משמיע לרבים הוא קורא את שמע וסומך גאולה לתפלה ומתפלל מיושב שלא היה רוצה לצאת שלא להטריח את הצבור לקום מפניו:
בְּהַדִּי צְבוּרָא. בשעה שהצבור נשמטין ומתפללין אי נמי בהדי צבורא כמו שהוא יושב בתוך הצבור כלומר שאינו יוצא וכי הוה אתי לביתי חוזר ומתפלל מעומד לכוין את לבו:
טְרִיחָא לִי מִילְתָּא. לאחר בית המדרש עד שאתפלל:
וְלַעֲבִיד מִרְכָּבָה דְשִׁמּוּאֵל ולוי. שמתפללין קודם היום בביתם מעומד ולא תצטרך לבי תפלות ומשום מסמך גאולה לתפלה כיון דמצלו קודם ק"ש לא קפדי:
לֹא חֲזִינָן לְהוּוּ לְרַבְנָן קְשִׁישֵׁי מִינָן דְּעַבְדֵי הַכִּי. שיקדימו תפלה לקריאת שמע הלכך כיון דממתין מתפלה עד זמן ק"ש מצוה לסמוך תפלה אחר גאולה לפיכך מתפלל מיושב במקומו ולפי שאין דעתו מיושבת עליו כ"כ צריך לחזור ולהתפלל בביתו:

אָבוּהָ דְשִׁמּוּאֵל וְלֹוּי כִּי הוּוּ בְּעוּ לְמִיפְקָא לְאוּרְחָא,
 הוּוּ מְקַדְמֵי וּמְצַלִּי,
 וְכִי הוּוּ מְטִי זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע קְרוּ.

כְּמָאן?

כִּי הָאֵי תְנָא,

דְּתַנִּיא:

"הַשְּׂכִּים לְצֵאת לְדֶרֶךְ,

מְבִיאִין לוֹ שׁוֹפָר וְתוֹקֵעַ, לֹוֹב וּמְנַעֲנַע, מְגִילָה וְקוּרָא בְּהָ,

וּבְשִׁיגִיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע קוּרָא.

הַשְּׂכִּים לִישֵׁב בְּקִרְוֹן, אוֹ בְּסַפִּינָה, מִתְּפַלֵּל,

וּבְשִׁיגִיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע קוּרָא.

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר:

בֵּין בֶּרֶךְ וּבֵין בֶּרֶךְ קוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע וּמִתְּפַלֵּל,

בְּדֵי שְׁיִסְמוּךְ גְּאוּלָּה לְתַפְלָה."

כְּמָאֵי קְמִיפְלָגִי?

מִרְכָּבָה: תְּפִלָּה מְעוּמַד עֵדִיף,

וּמִרְכָּבָה: מְסַמְךָ גְּאוּלָּה לְתַפְלָה עֵדִיף.

מְרִימָר וּמִרְכָּבָה הוּוּ מְכַנְפֵי בֵּי עֶשְׂרָה בְּשִׁבְתָּא דְרַגְלָא וּמְצַלֵּו,

וְהִדְרֵי נְפָקָא לְפָרְקָא.

רַב אָשִׁי מְצַלֵּי בְּהַדִּי צְבוּרָא בִּיחִיד מִיּוֹשֵׁב,

כִּי הוּוּ אֲתֵי לְבִיתֵיהּ, הִדְרֵי וּמְצַלֵּי מְעוּמַד.

אָמְרִי לִיָּה רַבְּנָן:

וְלַעֲבִיד מִרְכָּבָה וּמִרְכָּבָה וּמִרְכָּבָה?

אָמַר לְהוּוּ:

טְרִיחָא לִי מִלְתָּא.

וְלַעֲבִיד מִרְכָּבָה דְשִׁמּוּאֵל וְלֹוּי?

אָמַר לְהוּוּ:

לֹא חֲזִינָא לְהוּוּ לְרַבְנָן קְשִׁישֵׁי מִינָן דְּעַבְדֵי הַכִּי.

32. ל, א

רפ"י

בנהרדעא. לפי שיש שם צבור
והשליח פוטרני:
פולמוסא. חיל:
דצלי והדר צלי. ולמה ליה ב'
תפלות אלא אחת של שחרית
ואחת של מוספין שיימ לית
ליה דראב"ע:
ודילמא מעיקרא לא כוון
דעתיה. ותריווייהו דשחרית:
מאן גברא רבא דקמסהיד
עליה. רבי יוחנן שהעיד על
הדבר יפה דקדק שבשביל
תפלת המוספין היתה:
משום רבינו. רב:

משנה

רבי אלעזר בן עזריה אומר:
אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר.
וחכמים אומרים:
בחבר עיר ושלח בחבר עיר.
רבי יהודה אומר משמו:
כל מקום שיש שם חבר עיר - יחיד פטור מתפלת המוספין.

גמרא

רבי יהודה היינו תנא קמא!

איכא בינייהו:

יחיד שלא בחבר עיר,
תנא קמא סבר - פטור,
ורבי יהודה סבר - חייב.

אמר רב הונא בר חיננא אומר רב חייא בר רב:
הלכה כרבי יהודה, שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.

אמר ליה רב חייא בר אבין:

שפיר קאמרת,

דאמר שמואל:

מיימי לא מצלינא צלותא דמוספין ביחיד אבנהרדעא,
לבר מההוא יומא דאתא פולמוסא דמלכא למתא,
ואטרידו רבנן ולא צלו, וצלי לי ביחיד.
והואי יחיד שלא בחבר עיר.

ל, ב

יתבי רבי חנינא קרא קמיה דרבי ינאי,
ויתבי וקאמר: הלכה כרבי יהודה, שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.
אמר ליה: פוק קרא קראיך לברא!
דאין הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.

אמר רבי יוחנן:

אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי.

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא:

ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה, ולכסוף כוון דעתיה.

אמר ליה:

חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה.

רבי אמי ורבי אסי אף על גב דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא,
לא הוו מצלו אלא ביני עמודי, היכא דהוו גרסי.

איתמר:

רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר:

הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.

רבי חייא בר אבא צלי והדר צלי.

אמר ליה רבי זירא:

מאי טעמא עביד מר הכי?

אילימא משום דלא כוון מר דעתיה -

והאמר רבי אלעזר:

לעולם ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכנין את לבו - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל!

אלא דלא אדכר מר דריש ירחא -

והתניא:

"טעה ולא הזכיר של ראש חדש:

בְּעֶרְבֵית - אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ,
מִפְּנֵי שְׂיִכּוּל לְאוֹמְרָה בְּשַׁחֲרִית.
בְּשַׁחֲרִית - אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ,
מִפְּנֵי שְׂיִכּוּל לְאוֹמְרָה בְּמוֹסָפִין.
בְּמוֹסָפִין - אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ,
מִפְּנֵי שְׂיִכּוּל לְאוֹמְרָה בְּמִנְחָה!"

אָמַר לִיה: לָאוּ אֵיתְמַר עֲלֶיה:
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
בְּצַבּוּר שְׁנוֹ!

רס"י

טעה ולא הזכיר במוספין.
שהתפלל אתה חונן:
בצבור שנו. דאין מחזירין
משום דשמע ליה משי"צ
ואיכא מקצת הזכרה אבל
ביחיד צריך לחזור ובה"ג
מפרש לה בשי"צ משום טירחא
דצבורא אבל יחיד הדר:

33. ל, ב

כ"ז

כמה ישהה בין תפלה לתפלה. מי שיש עליו לחזור ולהתפלל או משום דטעה או משום מוספין כמה ישהה בין זו לזו:
שתתחונן. שתהא דעתו מיושבת לערוך דבריו בלשון תחנה:
שתתחולל. לשון חילוי והיא היא אלא בלישנא בעלמא פליגי: בחדש מלא כשהחדש שעבר מלא עושין ר"ח ב' ימים הלכך יכול לאומרה למחר דערבית של מחר ר"ח גמור יותר מן הראשון:

כמה ישהה בין תפלה לתפלה?

רב הונא ורב חסדא:

חד אָמַר - כְּדֵי שְׁתַּחֲוֹנֵן דְּעֵתוֹ עָלָיו,
 וְחַד אָמַר - כְּדֵי שְׁתַּחֲוֹלֵל דְּעֵתוֹ עָלָיו.

מאן דָּאָמַר 'כְּדֵי שְׁתַּחֲוֹנֵן דְּעֵתוֹ עָלָיו',
 דְּכָתִיב: "וַיִּתְחַנֵּן אֶל ה'" (דברים ג-כג).

ומאן דָּאָמַר: 'כְּדֵי שְׁתַּחֲוֹלֵל דְּעֵתוֹ עָלָיו',
 דְּכָתִיב: "וַיַּחַל מֹשֶׁה" (שמות לב-יא).

34. ל, ב

רפ"י

מכדי טעמא קאמר. שאין
מקדשין את החדש בלילה:

אמר רב ענן אמר רב:
טעה ולא הזכיר של ראש חודש ערבית,
אין מחזירין אותו, לפי שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום.

אמר אמימר:
מסתברא מילתא דרב בהדש מלא,
אבל בהדש חסר מחזירין אותו.

אמר ליה רב אשי לאמימר:
מכדי, רב טעמא קאמר,
מה לי חסר ומה לי מלא?!
אלא לא שנא.

הדרן עליך תפלת השחר

מסכת ברכות פרק "תפילת השחר" - תרגומו

124. הִיכִי יִקְמָא - איך נאמר?
 125. הִיכִי נַעֲבִיד - איך נעשה?
 126. הֶכָּא - כאן
 127. הֶכָּא בְּמַאי עֲסָקִין - כאן במה עוסקים?
 128. הֶכִי - כך
 129. הֶכִי קְאָמַר - כך אומר
 130. הִלְכְתָּא - הלכה
 131. הֵנִי - אלו
 132. הֵנִיחָא - זה נח
 133. הִשְׁתָּא - עכשיו
 134. הַתָּם - שם
 135. וְאִימְלִיף - ואתיעץ
 136. וְאִיתְמָא - ואם תאמר
 137. וְאֶסְמְכִינְהוּ - הסמיכו אותם
 138. וְהָא - והרי!
 139. וְהָאִמַר - והרי אמר
 140. וְהִכְתִּיב - והרי כתוב
 141. וְהִתְנִיא - והרי כתוב בברייתא
 142. וְלִמְתִי - ולבא
 143. וְלַעֲבִיד - ולעבד ויעשה
 144. וְנִרְאָה - ונראה
 145. וְנִצְלִי - ומתפלל
 146. וְנִמְנְהוּ - והטל
 147. וְתוּ - ועוד
 148. זְמַנִּי - זמני
 149. זְמַנִּין - פעמים
 150. חַד - אחד
 151. חֲדָא - אחד
 152. חֲדַת - חדש
 153. חֲזִי - ראה
 154. חֲזִינָא - ראיתי
 155. חֲזִינְהוּ - ראה אותם
 156. חֲזִינְתָּא - לבן
 157. חֲזִישִׁין - חוששים
 158. חֲלִישׁ - חלה
 159. חֲלִפִי - עוברים
 160. חֲלֶשׁ - חלה
 161. חֲלֶשֶׁא דְעֵתִיָּה - הצטער
 162. חֲצִבִי חֲזִינִי - כדים לבנים
 163. טַעוּתָא - טעות
 164. טַעֲמָא - טעם
 165. טַעֲמַת - טעימה-אכילה
 166. טַרְוָקוּ - סגרו
 167. טַרְחָא - טרחה
 168. טַרְף - הקיש
 169. יְהִבִי - נותנים
 170. יִקְמָא - יום
 171. יִימַר - יאמר
 172. יְכִילָנָא - אני יכול
 173. יְתִיב - ישב
 174. יְתִירָא - יתר
 175. כְּוֹתִיָּה - כמוהו
 176. כּוֹלָא עֲלֵמָא - כל העולם
 177. כּוֹלִיָּה - כולו
 178. כְּמַאן - כמי?
 179. כְּסָא - כוס
 180. לָא אִמַר - לא אמר [לא התכווין]
 181. לָא מְצִינָא - לא יכול
 182. לָא קִשְׂיָא - לא קשה
 183. לָא תִימָא - לא תאמר
 184. לְאִטְרָדִי - לטרדה
 185. לְאִנְחִי דְעֵתִיָּה - להניח דעתו
 62. אֲצִלִי - אתפלל
 63. אֲרַבְעִין - ארבעים
 64. אֲשֶׁחַח - מצא
 65. אֲשִׁיתָּא - כותלי
 66. אֲתָא - בא
 67. אֲתוּ - באו
 68. אֲתִי - בא
 69. אֲתִיָּא - באה
 70. אֲתִית - באת
 71. אֲתִירְחִישׁ - התרחש
 72. בְּדִיל - בדל [ממלאכה]
 73. בְּדִילָנָא - בדלתי [ממלאכה]
 74. בְּהָדִי - עם
 75. בְּהָדִי הָדִידִי - זה עם זה, ביחד
 76. בְּחִירְתָּא - כיני למסכת עדויות
 77. בְּחִלְמִיָּה - בחלומו
 78. בִּי - בית
 79. בִּי גְנִיבָא - שם אדם
 80. בִּי כְּנִישְׁתָּא - בית כנסת
 81. בִּי מְדַרְשָׁא - בית מדרש
 82. בִּיָּה - בו
 83. בִּינִי עֲמוּדִי - בין העמודים
 84. בִּישָׁא - רע
 85. בִּיתִיָּה - ביתו \ אשתו
 86. בְּמַאי קְמִיפְלָגִי - במה חולקים?
 87. בְּמַעְרְבָא - בארץ ישראל
 88. בְּעָא - שאל \ רצה
 89. בְּעוּ - שאלו \ רצו
 90. בְּעִי - שואל \ מבקש \ רוצה \ צריך
 91. בָּר - בן \ חוץ
 92. בְּתַר - אחר
 93. בְּתִרְיָתָא - אחרונה
 94. גְּבָרָא - אדם
 95. גּוֹפָא - הגוף, עצמו
 96. גְּלִי - דלתות
 97. גְּמִירִי - קבלו במסורת
 98. גְּרִיטִי - למדו
 99. דְּבִיתְהוּ - אשתו
 100. דִּילְמָא - אולי \ שמה
 101. דִּיקָא נְמִי - מדוקדק גם
 102. דִּכְתִּיב - שכתוב
 103. דִּלְמָא - שמה
 104. דַּעֲבִד - שעשה
 105. דַּעֲתִיָּה - דעתו
 106. דַּפְרִישׁ - שפורש
 107. דַּרְי - שורות
 108. דַּתְנִיא - שהברייתא
 109. דַּתְנֵן - שהמשנה
 110. הָא - הרי, זאת
 111. דְאִמַרְן - שאמרנו
 112. הָאִי - זה
 113. הָדַר - חזר
 114. הָדְרָא - חזרה
 115. הָהוּא - אותו
 116. הָהִיא - הייתי
 117. הָהוּ - היה
 118. הָוּ - יהא
 119. הָוִין - (בסוף המשפט: הן, היו
 120. הָוִי - יהיה
 121. הָיִינוּ - זהו
 122. הִכָּא - היכן
 123. הִכִי - איך
1. אֲבָבָא - בדלת [על הדלת]
 2. אֲבָדִיל - הבדיל
 3. אֲבָרָא - שכר
 4. אֲדָכֵר - נזכר
 5. אֲדָרְבָּה - להיפך!
 6. אֲהָדְרוּ - החזירו \ השיבו
 7. אֲוִקְטָן - העמד
 8. אֲוִרְחָא - דרך
 9. אֲוִרְתָּא - ערב
 10. אֲוִיל - הולך
 11. אֲוִילָנָא - אלך
 12. אֲוִל - הלך
 13. אֲוִלָּא - הלכה
 14. אֲחִזוּ - הראו
 15. אֲחִזוּ לִיָּה - הראו לו
 16. אֲטוּ - האם? וכי?!
 17. אֲטְרָדִי - להתבלבל
 18. אֲטְרָדוּ - הופרעו
 19. אִי - אם
 20. אִי אִמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא - אם תאמר יהיה בשלום
 21. אִי בְעֵית אִימָא - אם תרצה אמור
 22. אִי הִכִי - אם כך
 23. אִיבְעִי לִיָּה - היה צריך לו
 24. אִיבְעִיָּא לְהוּ - נשאלה להם
 25. אִידִי וְאִידִי - זה וזה
 26. אִיָּהוּ - הוא
 27. אִיזִיל - אלך
 28. אִיכָא - יש
 29. אִיכָא בִּינִיָּהוּ - יש ביניהם
 30. אִיכָא דְאִמְרִי - יש שאומרים
 31. אִילִימָא - אם נאמר
 32. אִימָא - אומר
 33. אִימַת - אימתי
 34. אִין - כן
 35. אִינִי - האומנם?!
 36. אִינִישׁ - אדם
 37. אִינִישׁ - אדם
 38. אִינִישִׁי - אנשים
 39. אִיקוּם - אקום
 40. אִיקְלַע - הזדמן
 41. אִישְׁתִּיק - שתק
 42. אִית - יש
 43. אִיתְמַר - נאמר
 44. אִלְבְּשִׁיָּה - הלבישו
 45. אִמָּאִי - מדוע?
 46. אִמַר - אמר
 47. אִמַר לִיָּה - אמר לו
 48. אִמַר קְרָא - כתוב בתורה [תנ"ך]
 49. אִמַרו לִיָּה - אמרו לו
 50. אִמַרִי - אומרים
 51. אִמַרִי לְהוּ - אומרים להם
 52. אִמַרִי לִיָּה - אומרים לו
 53. אִמַרִי תְרוּיָּהוּ - אמרו שניהם
 54. אִמַרִיָּהוּ - אִמַרְם
 55. אִמַרִין - אנו אומרים
 56. אִנָּא - אני
 57. אִנְן - אנחנו
 58. אִסְמְכִינְהוּ - הסמיכום
 59. אִסְקוּהוּ - העלוהו \ העבירו
 60. אִפְיִסְיָנָא - אִפְיִסְיָנָא
 61. אִפְתָּחָא - על פתח

186. לְבַאי - לְבִי
187. לְבִישׁ - לּוּבוּשׁ
188. לְבָרָא - לְאוּלוֹ שְׁבוּחוֹ
189. לְמַבְיָהוּ - אֲצֵלָם
190. לְדִידִי - לְדַעְתִּי, לִי
191. לְהוּ - לְהֵם
192. לְחֻדָּשִׁי - לְחֻדָּשׁ
193. לִיהֵ - לוֹ
194. לִיהְיֵהוּ - יְהִי
195. לִישֵׁט - לְשׁוֹן קָלְלָה
196. לִילְאָה - לִילְהָה
197. לִימָא - [הָאֵם] נְאֻמָּר
198. לִישְׁנָא - לְשׁוֹן
199. לִישְׁתְּרָף - יִשְׁתְּרֹף
200. לִית - אֵין
201. לִיתְבַּר - יִשְׁבַּר
202. לִיתוּ - יְבוֹאוּ
203. לִיתוּבִי דְעִתְיָה - לִישֵׁב דַּעְתוֹ
204. לִיתְנִי - שִׁישְׁנָה
205. לָךְ - לְךָ
206. לְכַבְרֵי - לְפִזּוּר גְּפֻרִית
207. לְמַהְדַּר - לְחֻזּוֹר
208. לְמִימְרָא - לְלִמּוּד מַכָּאן שׁ
209. לְמִיפְקָא - לְצֵאת
210. לְמִתָּא - לְעִיר
211. לָן - לְנוּ
212. לְפִלוּחֵי - רַמּוֹז לְמִתְּן שׁוּחַד
213. לְפִרְקָא - לְשִׁיעוּר
214. לְצִעְרוֹ - וּצִעְרוּ
215. לְשִׁמְעִיהּ - לְשִׁמְשׁוּ
216. לְשִׁתְּמוּשׁ - יִשְׁתַּמֵּשׁ
217. מְאִי - מַה
218. מְאִי אִיכָא בִין רַבֵּי יְהוּדָה לְרַבְּנָן - מַה הַהֲבֵדַל בֵּין דַּעַת רַבֵּי יְהוּדָה לְרַבְּנָן?
219. מְאִי טַעְמָא - מַה הַטַּעַם?
220. מְאִי מְשַׁמַּע - מַה הַמְשַׁמַּעוֹת?
221. מְאִי קְרָאָה - מַה הַפְּסוּקָה?
222. מְאָן - מִי?
223. מְאָן תְּנָא - מִי הַתְּנָא?
224. מְגִירְסִיָּה - מְלִימּוּדוֹ
225. מְדָא - מִדַּם [לְבוּשׁ כְּבוֹד]
226. מְהַדְרִין - מְחֻזְרִים
227. מוּעַדְיָא - מוּעֵדִים
228. מוּקְרָא - יְקָרָה
229. מְטָא - הַגִּיעַ
230. מְטִי - מְגִיעַ
231. מְטִירְחִין - אֵינוֹ מְטִירִים
232. מְטִירִיד - מְפָרִיעַ
233. מְטִירִדְנָא - אֵטַעָה
234. מִיבְעֵי - צָרִיךְ
235. מִידִי - כְּלוּם, מִשְׁהוּ, דְּבַר
236. מִימָא - מִזּוֹ
237. מִיטְרָפָא - מִתְּבַלְבֵּלָת
238. מִימְיָה - מִמְּנֵה
239. מִימְן - מִהֵם
240. מִימְיָבִי - מִמְּשִׁיבִים [מְשִׁיבִים]
241. מִכִּין - מִכֵּין שׁ
242. מִכְּנָפִי - אוֹסִפִים
243. מִלְּיָן - מִלְּאִים
244. מִלְּכָא - מִלְּרַ
245. מְלֵתָא - מִילָה \ דְּבַר
246. מְנָא - מִנִּין?
247. מְנִי - מִי?
248. מְסַתְּבָרָא - מְסַתְּבַר
249. מְסַתְּפִינָא - יָרָא אֵנִי
250. מְסַתְּקָרָא - מְהַתְּחַלָּה
251. מְפָרְקָא - מְתַרְקָן
252. מְצִי - יְכוּל
253. מְצִלוֹ - מְתַפְּלִים
254. מְצִלִי - מְתַפְּלִל
255. מְקַדְמִי - מְקַדְמִים
256. מְקַמְיָהוּ - מַהֵם
257. מְקַשֵּׁי - מְקַשִּׁים
258. מַר - אֲדוֹן \ חֲכָם
259. מַרְבָּא - מַהְרֹב
260. מַרִי - אֲדוּנִי
261. מְשַׁחְרָן - מוֹשַׁחְרִים
262. מְשַׁכְּחָת - מוּצָא \ תַּמְצָא
263. מְשַׁכְּחָת - מוּצִי
264. מְתַפְּלִין - מְתַפְּלִים
265. מְתַקְרָף לָהּ - מְקַשָּׁה עֲלוּי
266. מְתַרְבֵּם - מְפָרֵשׁ
267. נוֹקְמִיָּה - נִעְמִיד
268. נְחִזִי - נְרָאָה
269. נְזִיל - נֶלֶךְ
270. נִיחָא לִיהֵ - נַח לוֹ
271. נִיטָא - נֶסֶם
272. נְמִי - גַּם
273. נְמִירְיָהוּ - יְאֻמְרָא אוֹתָם
274. נְעִבִיד - נִעְשָׂה
275. נְעַבְרִיָּה - נְעַבִירְנוּ.
276. נְפִיק - יוּצָא
277. נְפִק - יוּצָא
278. נְפִקָא - יוּצָאת
279. נְפִקִי - יוּצָאִים
280. נְפִשִׁיָּה - נְפִשׁוֹ, עֲצָמוֹ
281. נְצַעְרִיָּה - נְצַעֵר אוֹתוֹ
282. סְבַרְתָּ - הִבְנַתְּ
283. סִיפָא - סוּף
284. סִלִי - סִלִים
285. סְפִסְלִי - סְפִסְלוּם
286. עַבְד - עֶשֶׂה
287. עַבְדִי - עַבְדִים
288. עַבְדִין - עֲשִׂינוּ
289. עַבִיד - עֶשֶׂה
290. עֵיל - נְכַנַס
291. עֵלָה - עֲלִיהָ
292. עֵלִיהָ - עֲלוּי
293. עֵנִישׁ - יִיעַנֵשׁ
294. פּוּלְמוּסָא - צְבָא
295. פּוּק - יוּצָא
296. פּוּלָג - חֲצִי
297. פּוּלַח - יִתֵּן שׁוּחַד
298. פּוּלְיָגִי בְּהָ - חֲלָקוֹ בּוֹ
299. פּוּסְקִיָּה - הַפְּסִיקוֹ
300. פּוּרִישׁ - פָּרֵשׁ
301. פּוּרְקָא - דְּרַשָּׁה
302. פּוּרְקִין - פְּרָקָנוּ
303. פּוּרָא - צְבָאוֹ
304. צְלוּתָא - תְּפִילָה
305. צִלִי - הַתְּפַלֵּל
306. צִלִי - הַתְּפַלְלָתִי
307. צִעְרִיָּה - צִיעֵר אוֹתוֹ
308. צִפְרָא - בּוֹקֵר
309. קָא עַבִיד - עוֹשֶׂה
310. קְאָזְלִי - הוֹלְכִים
311. קָאִי - עוֹמֵד
312. קְאָמַר - אֹמֵר
313. קְטָמָא - אִפְרָא
314. קְמָא - רַאשׁוֹן
315. קְמִיָּה - לְפָנֶיהָ
316. קְמִיָּתָא - רַאשׁוֹן
317. קְמַסְהִיד - מַעִיד
318. קְנָאִי - לִידִי קְנָאָה
319. קְרָא קְרָאִי - קְרָא מְקַרְאוּתִיךְ
320. קְשִׁיאָא - קָשָׂה
321. קְשִׁישִׁי - זְקִנִים
322. קְתָנִי - כְּתוּב
323. רְבָא - גְּדוּל
324. רְבִיעַ - רַבַּע
325. רְחִמִי - רַחֲמִים
326. רִישׁ יְרַחָא - רִישׁ חוּדָשׁ
327. רִישׁ מְתִיבְתָא - רִישׁ יְשִׁיבָה
328. רִישָׁא - רִישׁ \ הַתְּחִלָּה
329. שְׂאֵנִי - שׁוּנָה
330. שְׂבַע דְּשַׁבְּתָא
331. שְׂבַע מְאָה - שְׁבַע מְאוֹת
332. שְׂבַתָּא - שְׁבוּעַ \ שַׁבַּת
333. שְׂבַתָּא דְּרַגְלָא - שַׁבַּת הַרְגֵל
334. שְׂבַתִי - שַׁבְּתוֹת
335. שְׂמִיעִי לִי - שְׁמַעְתִּי
336. שְׂמַע מִינָהּ - לִמַּד מִמְּנָהּ
337. שְׂנָאִיהוֹן - שׁוּנְאִיהֵם
338. שְׂנֵנוּ - מְדוּבָר
339. שְׂנִי - שְׁנַיִם
340. שְׂעָתָא - שְׁעָה
341. שְׂפִיר - יְפֵה
342. שְׂרָא לִיהֵ - הַתִּיר לְךָ
343. תָּא - בָּא
344. תָּא שְׂמַע - בָּא וּשְׁמַע
345. תְּבָרָא - שִׁבְרָא
346. תְּחִלָּי - תְּחִלָּתָא
347. תְּלִיסַר - שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה
348. תְּלַת - שְׁלוֹשׁ
349. תְּלָתָא - שְׁלוֹשׁ
350. תְּמָנִי - שְׁמוֹנֵה
351. תְּמָנִי סְרִי - שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה
352. תְּנָא - חֲכָם מְתַקוּפַת הַמְּשַׁנָּה \ שְׂקָן \ בְּרִייתָא
353. תְּנַע רַבְּנָן - שְׁנוֹ רְבוּתִינוּ, בְּרִייתָא
354. תְּנָא - בְּרִייתָא
355. תְּנָא כְּוֹתִיָּה דְּרַבֵּי יוֹסִי - בְּרִייתָא כְּמוֹ רַבִּי יוֹסִי.....
356. תְּנָא - מְשַׁנָּה
357. תְּנָן - מְשַׁנָּה
358. תְּקַן - תִּיקְנוּ
359. תְּרִין - תְּשַׁתְּכּוּר
360. תְּשַׁסְרִי - תְּשַׁע עֶשְׂרֵה

מסכת ברכות פרק "תפילת השחר" - מונח

מגמה	תפקיד	המונח	
המורכבת משני חלקים, המתחילה באומרה אמירה שהדין נוח לצד אחד של הספק, וקשה לצד השני של הספק.	קושיא	אי אָמַרְת בְּשִׁלְמָא	1.
תשובה נוספת	הצעת	אי בְּעִית אִימָא	2.
על פרוש או תשובה שנאמר קודם.	קושיא	אי הָכִי	3.
פרוש נוסף או תרוץ אחר.	הצעת	אי נְמִי	4.
שנשאלה מחכמי בית המדרש.	שאלה	איבְּעִיא לְהוּ \ לִיה	5.
על השאלה "מאי בינייהו"	תשובה	איפָּא בִּינֵיהוּ	6.
נוסח אחר של המימרה או של הסוגיה	הצעת	איפָּא דְאָמְרִי	7.
בין שני אמוראים. [בדר"כ יוצג בתחילה הנושא ואז יובאו שתי דעות]	"משנה" אמוראית	איְתָמַר	8.
למימרא אמוראית ["אמר אביי" או "אביי אמר" לדוג']	פתיחה	אָמַר	9.
בין אמוראים. [אמר לו]	דו שיח חי	אָמַר \ אָמְרוּ לִיה	10.
ציטוט מ: מקור תנאי שהובא לעיל. לצורך דיון בהרחבה	פתיחה	גּוּפָה	11.
מ: פסוק	סיוע	דְּכָתִיב	12.
מ: ברייתא	סיוע	דְּתַנֵּיא	13.
מ: משנה	סיוע	דְּתַנֵּן	14.
מ: פסוק	קושיא	הָא כְּתִיב	15.
על ידי פרשנות המקור המוקשה.	תשובה	הָכָא בְּמַאי עֲסָקִינָן	16.
פסיקה	מסקנת	הִלְכְתָא - הִלְכָה	17.
המורכבת משני חלקים, המתחילה באומרה אמירה שהדין נוח לשיטת חכם אחד או לפי פרשנות מסוימת, וקשה לשני.	קושיא	הִנִּיחָא לְמַאן דְאָמַר	18.
המורכבת משני חלקים, המתחילה באומרה אמירה שהדין נוח לשיטת חכם אחד או לפי פרשנות מסוימת, וקשה לשני.	קושיא	הִתִּינַח	19.
אותו הלימוד מפי רב אחר	הצעה	וְאִיתִימָא	20.
על ידי הבאת מקור שיש דעה או דוגמא סותרת	קושיא	וְהָא	21.
מ: ברייתא [לעיתים בניחותא כסיוע]	קושיא	וְהָא תַנֵּיא	22.
מ: דברי אמורא	קושיא	וְהָאמַר	23.
מ: מפסוק	קושיא	וְהִכְתִּיב	24.
בין שתי מקורות בעלי אותה סמכות, בדר"כ בין שתי מקורות תנאים.	סתירה	וְרַמְיָנְהוּ	25.
נוספת של קושיא \ תירוץ	הצעה	וְתוּ	26.
מי בעל השיטה [בדר"כ תנא]	שאלת ברור	כְּמַאן	27.
בדר"כ על סתירה בין מקורות, על ידי אוקימתא שונה לכל צד.	תירוץ	לָא קָשְׁיָא	28.
על ידי הצעת פרוש למקור ואז על פי זה קשה ...	קושיא	לְמִימָרָא	29.
על העניין או על פרטיו	שאלת ברור	מַאי ...	30.
מהו ההבדל ההלכתי בין שתי דעות \ ענינים	שאלת ברור	מַאי אִיפָּא ...	31.
על נימוקי הדין	שאלת ברור	מַאי טַעְמָא	32.
כיצד לומדים את הרעיון הנאמר מהפסוק	שאלת ברור	מַאי מְשַׁמַּע	33.
מהו יסוד המחלוקת בין החולקים.	שאלת ברור	מַאי קְמִיפְלָגִי	34.
מאיזה פסוק אתה לומד ענין זה	שאלת ברור	מַאי קְרָאָה	35.
מי הוא ש ...	שאלת ברור	מַאן ...	36.
מי הוא התנא של המקור שהובא	שאלה	מַאן תַנָּא	37.

<u>מגמה</u>	<u>תפקיד</u>	<u>המונח</u>	
מ: מקור תנאי [בדר"כ]	קושיא	מִיתִיבִי	.38
מסברה	פתיחה לקושיא	מִתְקִיף לָהּ	.39
על ידי פרשנות של אמורא על מקור תנאי.	תשובה	מִתְרַגֵּם	.40
סוף המקור, לעומת "רישא" - תחילת המקור		סִיפָא - הַסּוּף	.41
הסוגיה נחתמת בקושיא	הסקה	קְשִׁיאָא - קְשָׁה	.42
תחילת המקור		רִישָׁא - ראש, התחלה	.43
מעין "חותמת" למסקנה ההלכתית.	היסק	שְׁמַע מִינָהּ	.44
לצורך מציאת ראייה, <u>תשובה</u> או קושיא לאחד הצדדים.	הצעת מקור	תָא שְׁמַע	.45
מ: ברייתא \ השן בבית מדרש האמוראי \ חכם מתקופת המשנה.	פתיחה	תָנָא	.46
מ: ברייתא	פתיחה	תִּנְגוּ רַבָּנָא	.47
מ: ברייתא	פתיחה	תִּנְיָא	.48
מ: ברייתא	סיוע	תִּנְיָא כְּתִיבָהּ	.49
מ: משנה	הבאת מקור	תִּנְיָא	.50
מ: משנה	פתיחה	תִּנְגוּ	.51

מסכת ברכות פרק "תפילת השחר" - רשימת התנאים והאמוראים:

מס'	תואר	שם התנא \ האמורא	ארץ	דור	בית מדרש	רבותיו	תלמידיו	הארות
תנאים:								
1.		אבא יוסף בן דוסתאי	ישראל	4			רבי	לא הובא במשנה
2.		אחרים - רבי מאיר	ישראל	4		רבי עקיבא		
3.	רבי	אלעזר [בן הורקנוס]	ישראל	3	יבנה ואח"כ בלוד	רבי"ז	ר"ע	רבי אליעזר הגדול
4.		אלעזר ברבי יוסי	ישראל	6				
5.	רבי	אלעזר בן עזריה	ישראל	3	יבנה עבר לצפורי			היה נשיא הסנהדרין
6.	רבי	אלעזר ברבי צדוק	ישראל	3	יבנה	רבן גמליאל דיבנה		
7.	רבן	גמליאל [דיבנה]	ישראל	3	יבנה			
8.		חוצפית התורגמן	ישראל	4	יבנה			היה מתורגמן של רבן גמליאל דיבנה. אחד מעשרת הרוגי מלכות.
9.	רבי	יהודה [בן עילאי]	ישראל	5	אושא, לוד	רבי טרפון ורבי עקיבא		סתם רבי יהודה – רבי יהודה בן עילאי
10.	רבי	יהודה בן פבא	ישראל	4	יבנה	שמואל הקטן		
11.	רבי	יהושע [בן חנניה]	ישראל	2-3	פקיעין	רבי"ז		לוי ושירת במקדש
12.	רבי	יוחנן בן זכאי	ישראל	2	מייסד יבנה	הלל		
13.	רבי	ישמעאל ברבי יוסי	ישראל	6	צפורי			
14.	רבי	נחמיה בן הקנה	ישראל	3	יבנה	רבי"ז	רבי ישמעאל	ספר הבהיר וספר הפליאה מיוחסים אליו
15.	רבי	עקיבא [בן יוסף]	ישראל	4	בני ברק	רבי אליעזר, רבי יהושע	ר"מ, ר"י, רשב"י, ר"א בן שמוע, רבי יוסי	מהרוגי מלכות
16.		רבי - רבי יהודה הנשיא	ישראל	6	בית שערים ואח"כ צפורי	רבי אלעזר בן שמוע, רשב"י		עורך המשנה
17.		שמואל הקטן	ישראל	2-3	יבנה טבריה	הלל		תיקן את ברכת המינים.
18.	רבי	שמעון בן יוחאי	ישראל	5		רבי עקיבא	רבי יהודה הנשיא, בנו רבי אלעזר	"סתם" רבי שמעון – רשב"י.
19.	רבי	שמעון בן אלעזר	ישראל	6	טבריה	רבי מאיר		
20.		שמעון הפקולי	ישראל	3	יבנה			סידר את תפילת שמונה עשרה.
אמוראים:								
21.	רבי	אבא	ישראל	3	טבריה	רב הונא, רבי אלעזר בן פדת,		היה בבלי שעלה
22.		אבהו דשמואל	בבל	1	נהרדעא			אבא בר אבא. שלחו אליו שאלות מא"י
23.		אבידן	ישראל	1	צפורי	רבי יהודה הנשיא		היה אמורא של רבי.
24.		אב"י	בבל	4	פומבדיתא – ראש הישיבה	רבה, רב יוסף	רב פפא	
25.		אב"י בר אבין	בבל	4	פומבדיתא	רבה		
26.	רבי	אבין	בבל- <א"י	3-4		רבי אבהו		נחותאי, מכונה בשם רבין.
27.	רבי	אבניא	בבל- <א"י	3				
28.	רב	אויא	בבל	4	פומבדיתא	רב יוסף		
29.	רבי	אושעיא	ישראל	1	לוד-צפורי. קיסרין – ייסד וראש הישיבה	בר קפרא, רבי חייא	רבי יוחנן	סידר קובץ ברייתות
30.	(רבי) רב	אחא בר יעקב	בבל	3	פפוניא	רב הונא	רב פפא	
31.	רבי	אלעזר [בן פדת]	ישראל	2	טבריה – ראש הישיבה	בבבל – רב ושמואל. בא"י – רבי חייא, רבי יוחנן		עלה מבבל לא"י
32.	רבי	אמי	ישראל	3	טבריה – ראש הישיבה	רבי יוחנן		העביר את ישיבתו לקיסרין משום הגזירות.

ס'י	תואר	שם התנא \ האמורא	ארץ	דור	בית מדרש	רבותיו	תלמידיו	הארות
.33		אמימר	בבל	6	נהרדעא	רב פפא		
.34	רבי	אסי	ישראל	3	טבריה	רבי יוחנן		בבלי שעלה לא"י.
.35	רב	אשי	בבל	6	מתא מחסיא – מייסד וראש הישיבה	רב כהנא		ייסד ישיבה במתא מחסיא ועמד בראשה כ – 60 שנה "מימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד"
.36	רב	ביבי בר אבוי	בבל	5	פומבדיתא	רב הונא בריה דרב יהושע		
.37	רב	דימי בר ליואי	בבל	4	פומבדיתא			
.38	רב	הונא	בבל	2	סורא – ראש הישיבה	רב ושמואל	רב חסדא, רבה.	
.39	רב	הונא בר חיננא	בבל	4		רב חסדא, רב נחמן		
.40	רב	הונא בר יהודה	בבל	4		רב ששת, רבא		
.41	רבי	הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני	ישראל	4				
.42	רבי	זירא	ישראל	3	טבריה	רב הונא, רב יהודה, רבי יוחנן		עלה לא"י. צם כדי לשכוח תורת בבל.
.43	רבי	הייא בר אבא	ישראל	3	טבריה			עלה מבבל.
.44	רבי	הייא בר אבין	בבל	3	סורא	רב הונא		עלה לא"י וחזר.
.45	רב	הייא בר רב	בבל	2	סורא	אביו – רב		
.46	רבי	הלבו	ישראל	3		רב הונא, רבי שמואל בר נחמן	רבי ברכיה	בבלי שעלה לא"י
.47	רבי	הלפתא בן שאול						לא ידוע לי פרטים עליו
.48	רבי	הנינא [בר חמא]	ישראל	1	צפורי – ראש הישיבה	רבי		
.49	רבי	הנינא בר אבין	בבל	4	פומבדיתא	רבה		
.50	רבי	הנינא קרא	ישראל	2	עכברא	רבי חנינא, רבי ינאי		
.51	רב	חסדא	בבל	3	סורא – ראש ישיבה	אבימי, רב הונא		
.52	רבי	יאשיה	ישראל	3				
.53	רב	יהודה [בר יהוקאל]	בבל	2	פומבדיתא – מייסד וראש הישיבה	רב, שמואל		
.54	רב	יהודה אחוה דרב סלא חסידא	בבל	4				נפגש עם אליהו הנביא
.55	רבי	יהושע בן לוי	ישראל	1	לוד	בר קפרא, יהודה בן פדיה		נפגש עם אליהו, הרבה מימרות גם באגדה.
.56	רבי	יוחנן [בר נפחא]	ישראל	2	טבריה – מייסד וראש הישיבה	רבי ינאי, רבי אושעיא		הרבה ממיירותיו הועברו לבבל על ידי הנחותי והוכנסו לתלמוד הבבלי.
.57	רבי	יוסי ברבי חנינא	ישראל	2	טבריה	רבי יוחנן	רבי אבהו	
.58	רב	יוסף [בר היא]	בבל	3	פומבדיתא – ראש ישיבה	רב הונא, רב יהודה	אביי	"סיני" – בקיא גדול.
.59	רבי	ינאי	ישראל	1	עכברא – מייסד וראש הישיבה	רבי	רבי יוחנן	
.60	רבי	יעקב	ישראל	3	טבריה	רב יהודה - בבבל, רבי יוחנן בא"י		יליד בבל
.61	רבי	יעקב בר אידי	ישראל	2/3		רבי יוחנן		
.62	רבי	יעקב [נפחא]	ישראל	3	טבריה	רבי יוחנן		ירד לבבל
.63	רב	יעקב בר אבדימי	ישראל	1	צפורי			"תנא" בבית מדרשו של רבי
.64	רבי	יעקב דמן קרטיגנין						לא ידוע
.65	רבי	ירמיה	ישראל	4	טבריה	רבי זירא	רבי חזקיה	עלה מבבל
.66	רבי	ירמיה בר אבא	בבל	2	סורא	רב, שמואל		
.67	רב	כהנא						ישנם אמוראים רבים בשם זה
.68	רבי	לוי	ישראל	3	טבריה		רבי יהושע דסכנין	
.69		מר זוטרא	בבל	5	נרש	רב פפא		
.70		מר עוקבא	בבל	2	נהרדעא	שמואל		
.71	רב	מרי בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא	בבל	4	ברניש			
.72		מרימר	בבל	6	סורא			

מס'	תואר	שם התנא \ האמורא	ארץ	דור	בית מדרש	רבותיו	תלמידיו	הארות
.73	רַב	נְחֻמָּן בְּרִי יַעֲקֹב	בבל	3	מחוזא	שמואל, רבה בר אבוה	רבא	
.74	רַב	נְחֻמָּן בְּרִי יַעֲקֹב	בבל	5	פומבדיתא – ראש ישיבה	רבא		
.75	רַבִּי	נִתָּן בְּרִי טוֹבִי	ישראל	3	טבריה	רבי יוחנן		
.76		עוּלָא	ישראל	3		רבי יוחנן, רבי אלעזר	נחותי	
.77	רַב	עֲנַן	בבל	2		שמואל		
.78	רַב	פֶּפְאָ בְּרִיה דְּרַב אַחָא בְּרִי אֲדָא	בבל	4				
.79	רַב		בבל	1	סורא – מייסד וראש הישיבה	רבי ורבי חייא	רב הונא	נולד בבבל עלה לא"י ללמוד וחזר לבבל לנהרדעא
.80	רַבָּא		בבל	4	מחוזא – מייסד וראש הישיבה	רבה, רב יוסף		
.81	רַבָּה		בבל	3	פומבדיתא	רב הונא, רב יהודה	אביי, רבא	"עוקר הרים"
.82		רַבָּה בְּרִי שְׁמוּאֵל	בבל	3				
.83		רַבִּינוּ						כוונה לרב עיין מספר 79
.84		שְׁמוּאֵל	בבל	1	נהרדעא – ראש הישיבה			
.85	רַב	שֵׁשֶׁת	בבל	3	נהרדעא	שמואל, רב הונא		היה סגי נהור
.86	רַבִּי	תַנְחוּם	ישראל	3		רבי יהושע בן לוי		

